

OROSHÁZA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés 4
2. Orosháza bemutatása 6
3. Örökségünk 12
 - Műemlékek, kimelt helyi védett épületek*
 - Egykori malmok*
 - Középületek*
 - Köztéri alkotások, szobrok*
4. Eltérő karakterű településrészek Orosházán 36
 - Történelmi Belváros*
 - Városmag*
 - Gyopárosfürdő*
 - Lakótelepek*
 - Lakóparkok, kistársasházás területek*
 - Karakteres falusias városrészek*
5. Építészeti útmutató 54
(grafikával illusztrálva):
 - Magasság*
 - Tetőhajlásszög*
 - Tetőforma*
 - Telepítés*
 - Színek*
 - stb*(fotóval illusztrálva)
 - Kerítések*
 - Kiskapuk*
 - Nagykapuk*
 - Erkélyek,*
 - Védőrácsok*
 - Homlokzati részletek,*
 - stb...*
6. Kortárs példák 98
7. Közterületek, 107
 - Közparkok*
 - Közterületi teraszok*
8. Hirdetések, Reklámtáblák 111

BEVEZETÉS

A természeti környezet és az épített környezet tulajdonképpen ősi ellenségek: Az *építés* szükségszerűen az eredeti – tehát természetes környezet rovására történik. És fordítva. Ismerjük a folyamatot., ahogy a *természet visszaveszi* ősi jussát, amikor megtapasztalható ez a szomorú fejlemény örökre elhagyott gazdaudvarokon, és leomlott tanyákon. Na de addig – vagyis a természeti környezet birtokbavétele és elhagyása között – nem mindegy, mi történik. Nem mindegy, hogyan alakítjuk természeti környezetünket az építési tevékenységünkkel, illetve az sem, hogy az az épített környezetben belül sikerül-e harmonikus környezetet megteremteni, és ilyen értelemben is komfortos módon élni. Ki-ki a rendelkezésre álló eszközeivel teheti meg ezt. Az a szerencsés, ha ez valamiféle szimbiózisban történik, vagy legalább a kölcsönös tisztelet jegyében. Ám a végletes kivonulás vagy teljes elidegenedés helyett a természeti környezettel való együttélés válik egyre inkább elfogadottá. Orosháza esetében ez így van. Ez a kézikönyv az épített környezet alakításához mutat be ajánlásokat orosházi potenciális építőknek, és lakóházukat felújítani szándékozóknak; megalapozásul szolgál a helyi településképi rendelethez.

Épített környezetünk együtt alakult a történelmünkkel. Egyre időállóbb és időállóbb építőanyagokkal alakította ki az ember a hajlékát, majd közösségi építményeit; először a természetben talált anyagokkal, majd különféle felfedezett technológiák által idomított építési elemekkel (téglával, kővel, gerendával, stb). Az idők során tapasztalati úton szerzett és átörökített tudás építőmesterséggé formálódott, az ókortól napjainkig. Ma, az iparosítás utáni automatizált gyártástechnológiák világában is érvényesek a tapasztalati úton szerzett, letisztult, kikristályosodott építészeti elvek, amelyekkel a praktikum az esztétikummal párosul; tulajdonképpen más néven ezt hívjuk népi építészetnek.

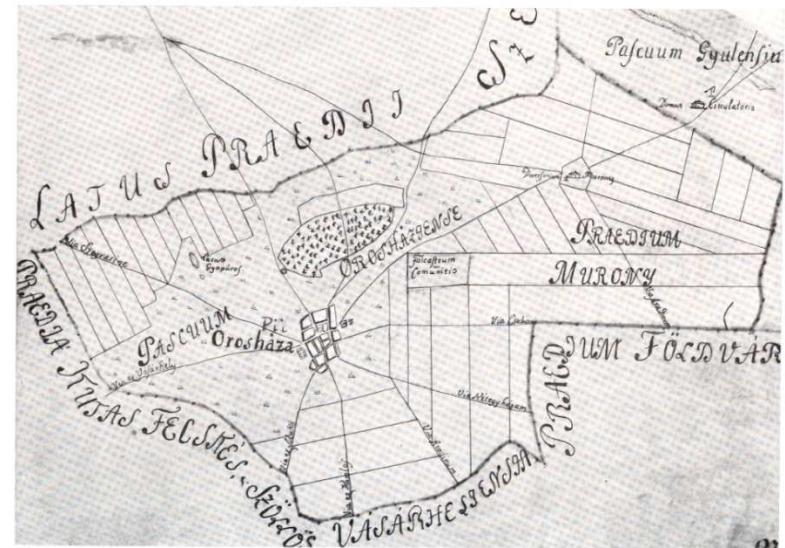
OROSHÁZA BEMUTATÁSA

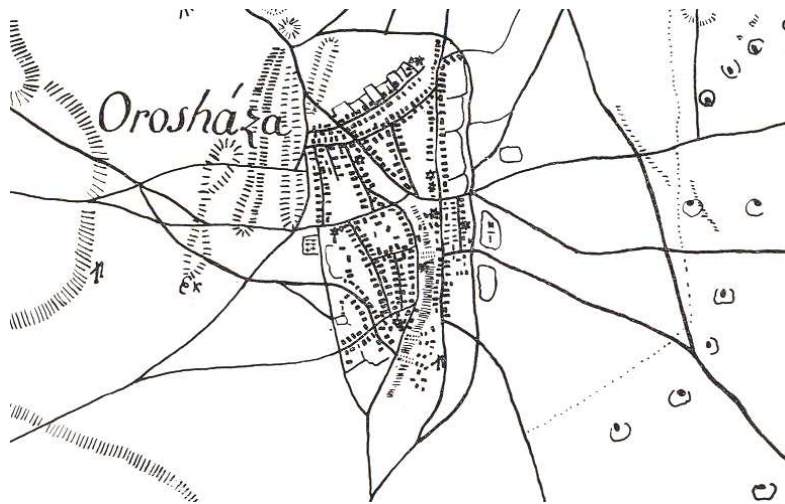
A várost az őskortól lakták, ezt számos régészeti lelőhely igazolja. Első lakóit a kutatók az ú.n. Körös-kultúra képviselői között tartják számon. Legfontosabb őskori, késő bronzkori emlék a délnyugati határszélen nyilvántartott Nagytatársánc, az egykori földvár, melyről Banner János régész 1939-ben ezt írta: „kétségtelenül megállapított adatok igazolják, hogy Alföldünk egyik legrégebb földvára, amely hatalmas méreteivel, érdekes szerkezetével megérdemelné, hogy ingatlan műemlékeink sorába felvétessék.” A közigazgatási területen kialakult középkori települések, „templomos falvak” elpusztultak, a legjelentősebb volt közülük az egykori Gellértegyháza (a mai Rákócziteleptől nyugatra). A tatárjárás pusztítása után lassan ismét benépesült a környék, így a középkori Orosháza is, melynek nevével legelőször egy 1466-ban keltezett oklevélben találkozhatunk, mint egy Békés megyei uradalom központja. (fotó forrás Oroscafe.hu)

A krónika szerint 1552-ben 8 porta, 1560-ban 50 porta volt ezen a helyen. Vélhetően már ekkorra kialakultak azok a legelőföldeken átvezető útvonalak, amelyek a 200 évvel későbbi település-alapítást éppen itt indokolták. A török idők alatt a település elpusztult, az itt lakók más vidékre menekültek. Orosháza a 18. században éledt újra, a Tolna megyei Zombárol érkezett telepesek ideköltözésével. 70 evangélikus hitű család kötött szerződést báró Harruckern Ferencsel 1744. április 24-én, és a telepesek vességéből, sárból hamarosan felépítették az első templomot a Zombárol magukkal hozott harangnak. A betelepült lakosság elsősorban földműveléssel és állattartással kezdett foglalkozni, de hamarosan a kertkultúra is kifejlődött, majd az iparos réteg is kialakult. A telepesek által birtokba vett egykori ligetes-gyepes pusztát felszántották, kialakult a dűlőúthálózat és tanyarendszer, valamint a majorságok, a mai mezőgazdasági nagyüzemek telephelyei. 1751-ben már 169 házat jegyeztek itt, 1762-ben pedig öt szárazmalom működött a településen, amely a századfordulóra „forgalmas” községgé, kereskedelmi központtá vált. Ehhez járult hozzá, hogy már kezdettől iskola épült és működött (Dénes tanítónak köszönhetően, akinek a nevét utca viseli), még a kötelező népoktatás elrendelése (Ratio Educationalis, 1750) előtt, aztán a későbbiekben is nagy hangsúlyt fektettek az oktatásra, amelynek köszönhetően épültek meg a nagy múltú iskolák.

A reformkortól kezdődően lassan megindult Orosháza mezővárosi jellegű fejlődése. A szabadságharc bukása után, a Bach-rendszer éveiben felbomlottak a feudális viszonyok, ez az 1850-es évek végére a mezőgazdaság számára kedvező helyzetet teremtett. Felosztották a közlegelőket, tömegesen épültek a tanyák, fellendült a gabonatermelés. A gazdasági fellendülés szükségszerűen társadalmi feszültségekkel járt, ennek fokmérője az itt életre kapó agrárszocialista mozgalom is (tragikus eseménye volt 1891-ben az orosházi véres május elseje). A századfordulót követően új távlatok nyíltak az orosháziak számára. Az Alföld-Fiumei vasút a szárnyvonalak kiépítése révén 1906-ban megvalósult, majd a Szentés - Orosháza vasútvonal a települést a Körös-Tisza-Maros közének vasúti csomópontjává tette. E pozíció révén virágzásnak indult a mezőgazdasági feldolgozó ipar, főként a baromfifeldolgozás és a malomipar. A népesség növekedett, a belterület is tovább hízott. 1922-ben alakították ki a Szentés felé vezető út mellett a katonás telekosztású Rákóczi-telepet, amely ettől az időponttól kezdett benépesülni., majd az 1800-as években kirajzó családok által alapított Szentetornya külterületi lakotthelyet is Orosházához csatolták, így alakult ki a mai belterület.

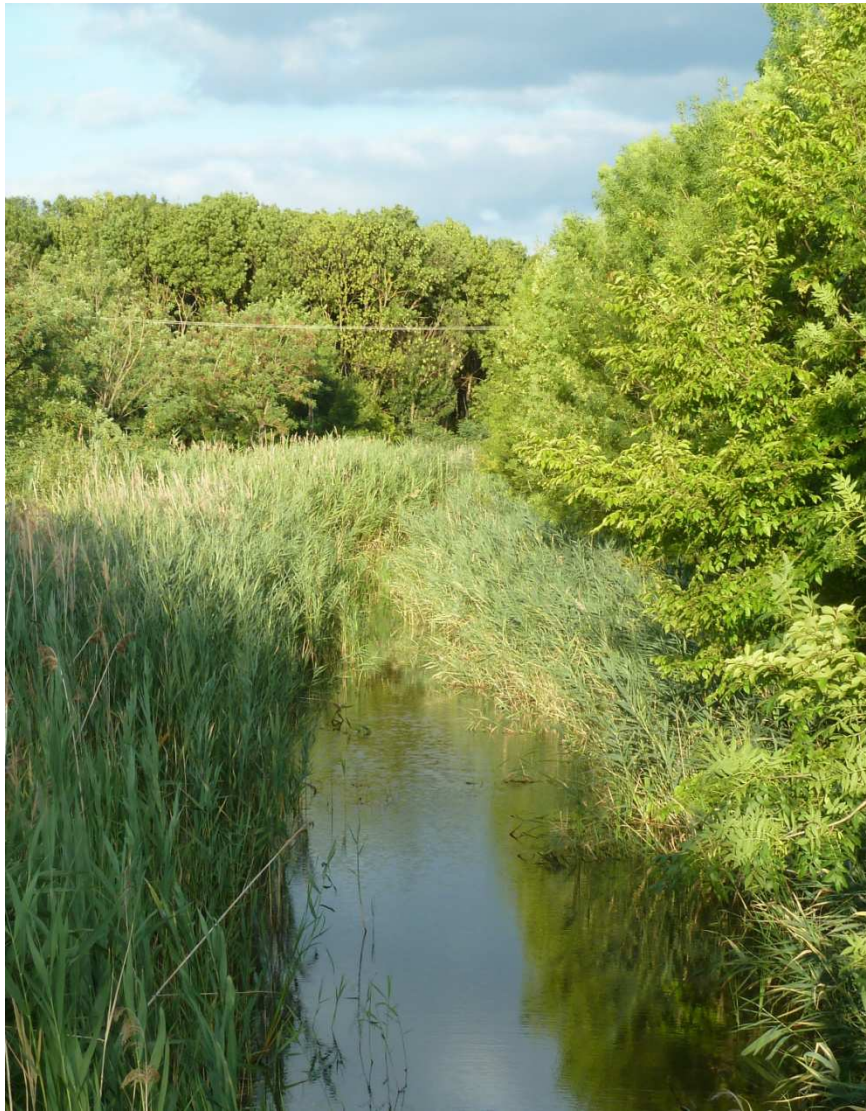
A két világháború között Orosháza „a legnagyobb magyar falu” volt, 1936-ban már közel 25 ezer lakossal, de a népesség fele a környező tanyákon és majorságokban élt. A kisbirtokos paraszt-polgári réteget a gazdálkodás a tanyavilághoz kötötte, ez kettős életvitelt is jelentett, a jobb módúak a városban házat, a földbirtokon tanyát (tanyákat) tartottak fenn. A 30-as években ígéretesnek induló fejlődés megtört a szocialista rendszer által, melynek nyomán a város ellentmondásos fejlődésen ment keresztül. Az 1946-ban városi rangra emelt településen a központi irányítással a parasztgazdaságokat elsorvasztották, termelőszövetkezetek alakultak és megindult a városiasodás. A központi irányítással zajló iparosítás eredményeképp 1963-ban kezdte meg a termelését az üvegyár, amely több ezer embernek adott munkát, de működött itt ruhagyár, és baromfifeldolgozó vállalat is, az olaj-, a földgáz- és a termásvíz-feltárás eredményei is befolyásolták a városiasodást. Új épületbe költözött a Mezőgazdasági Technikum, 1953-ban felépült a Tánácsics Mihály Gimnázium, 1964-ben az Ipari Szakmunkásképző Iskola. A 70-es években városba költözők számára a belső városrészben lakótelepeket építettek, ezzel megváltozott a városközpont arculata. A rendszerváltás után a gyárak, üzemek már nem jelentenek jelentős foglalkoztatási lehetőséget az orosházi és a környékbeli lakosság számára, a település azonban arcán viseli a korábbi évek iparosítási és városfejlesztési törekvéseit.

A mai belterület a fentiekkel determináltan alakult a legújabb-kori településtörténet folyamán, az 1700-as évek végétől napjainkig. A város szerkezete organikusan alakult ki, több részből állt össze és bővült egyre terebélyesebbre, miközben többféle módon keletkeztek rajta a funkciók. A város szíve, a főtér-együttes már a régmúltban is többször átalakult. A legjelentősebb tájékozódási pontot a keresztveződések szövedékébe állított evangélikus templom jelentette. A templom és a hozzá tartozó evangélikus lelkeségi hivatal a két legrégebbi épülete a városnak. Az itt lévő, egymásba fonódó négy térből álló téregyüttes köré szerveződtek és szerveződnek ma is a legfontosabb középületek, üzletházak. A városközpontban az eredeti utcahálózat megmaradt, Ezek képezik a történelmi Belvárost, és az ettől eltérő karakterű, jóval nagyobb beépítési intenzitású városmagot, amely a legújabbkori városfejlesztési törekvések eredményeként alakult át a mai képére. A városmaghoz közeli utcákban még az eredeti beépítés szerint sorjáznak az értéket képviselő, régi építésű lakóházak.

A történelmi településmagot meghatározták a városba vezető útvonalak; ezek találkozásánál alakult ki a mai történelmi Belváros. A vasút megjelenését követően a város új fejlődési pályára lépett, a településmagtól északra elterülő szőlőskertek is lassan beépültek, kialakult a Szőlő városrész. Az iparosítás hatásaként az eredeti településkép radikálisan megváltozott a városmagba betüremkedő lakótelepek megjelenésével, de az eredeti településszerkezet megmaradt. A városközponttól térben elkülönül Szentetornya, Rákóczitelep és Gyopárosfürdő üdülőterületi városrész. Az egykor közlegelőként szolgáló Kiscsákó településrész térben abszolút elkülönül, mégis a városhoz tartozik. A külső városrészekben falusias és kertvárosias jellegű területfelhasználás dominál; a történelmi településrészen mezővárosi-, és polgárházás karakterű, kisvárosias-belvárosi karakterű, nagyvárosias-belvárosi karakterű, és nagyvárosias-telepszerű beépítési struktúrák. Az egyes települési karakterekhez meghatározó módon jellegzetes telekszerkezet, beépítési mód és telekhasználat tartozik.

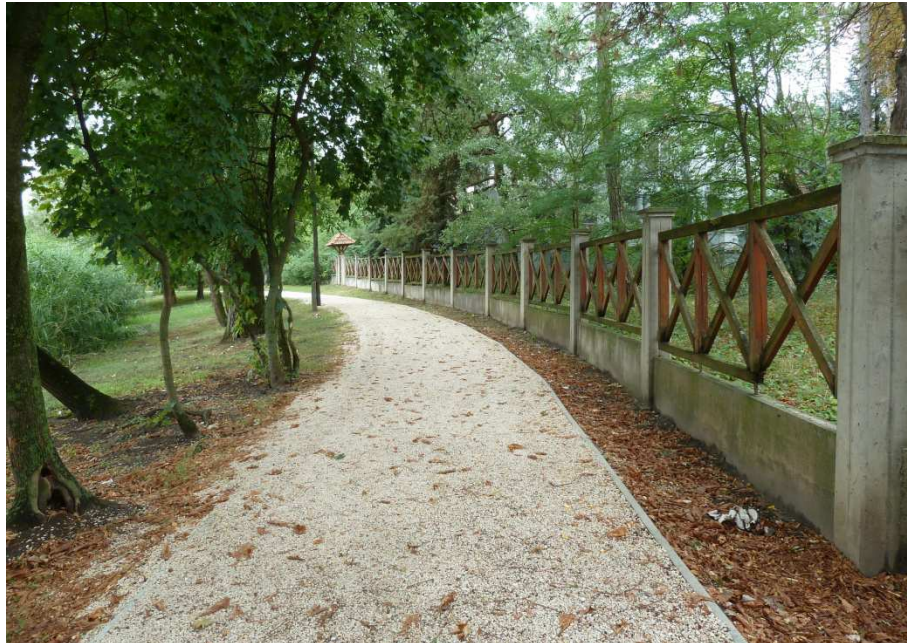

Általános településkép: a település természeti környezete

A mai település területén az őskori, ókori, középkori falvak az egykori alföldi vízfolyások mellé települtek. A táj mára átalakult, az egykor meanderező folyóvölgyek eltűntek, feltöltődtek, illetve helyenként vízállásos nádas területek nyomokban megmaradtak. Ennek jellegzetes része a kutasi vízrendszer, a gyopárosi tavak, illetve néhány szikes tó is, melyek védettséget élveznek. A tavak, vízfolyások sora átszövi Orosháza bel- és külterületét, a köztes területeken laposabb, vízállásos részek váltakoznak egymással. Orosháza északi részén nyomon követhetők a Hajdú-völgy szakaszai (Csorvás-ér, Szénás-ér, Mágocs-ér, Dögös-Kákafoki csatorna vonulatai). Ebbe a rendszerbe tartozik gyopárosi tavak világi is. A város északi részén a hátsó részek a meghatározóak, a köztük vízállásos, pangó vizes (szikes) területek húzódnak.

A mai belterület a vízrendszert „lekövetve” alakult ki. Az egykori alföldi településhálózat között kialakuló kereskedelem alakította ki csillagszerűen az ókori, középkori útvonalakat. A település és a hálózat így erősítette egymást a történelemben; közlekedési gócpontok jöttek létre. A török időkben kihalt alföldi puszták 1700-as évekbeli benépesedésekor nem véletlenül esett a választás a mai belterületre. A közlekedési gócpontba való „visszatelepülés” kínálta magát. Idővel a közlekedési útvonalakkal, a földeket feltáró mezőgazdasági dűlőutakkal rögzült egy racionális települési szerkezet, mely visszahatott a település belső struktúrájára is. Ahogy a mai belterület növekedett – a népesség növekedése nyomán -, elődeink egyre inkább „igénybe vették” az eredeti természeti környezetet is, később fokozatosan felfedezték és kihasználták ennek „szolgáltatásait”. Gyopárosfürdő gyógyhelye és az azt övező természeti környezet a példa erre. Ember és természet, épített- és természeti környezet harmonikus együttélése – ez a jövő útja.

ÖRÖKSÉGÜNK

MŰEMLEKEK, HELYI VÉDETT ÉPÜLETEK

Az evangélikus templom

A város kevés műemlékkel rendelkezik, ezek közül a legjelentősebb az evangélikus templom robosztus épülete, mely ma is a lutheránusok alapította város szimbóluma. A templom megépítése óriási tett volt a maga idején. A protestáns vallásuk miatt Zombárol elűzött és ideérkezett családok a letelepedés után pár évtizeddel már nagyszabású téglából épülő templom tervezetésébe kezdtek. 1777-ben indult az építkezés, amely több évtizedig tartott. Az evangélikus templom tekintélyt parancsoló épülete a 18. század végére készült el, ma is hirdetve a hívők akkori komoly erőfeszítését és hitbéli elkötelezettségét. A templom műemlék, a műemléki környezet központi épülete.

Az épület késő-barokk traktusa valódi „erős vár”, vaskos falakkal, erődítményszerű arányokkal. Méltósága horizontális kiterjedésében, erőt, masszivitást sugárzó kubatúrájában rejlik. Legelőször a tűztorony épült meg 1777-ben, a templomhajót (a középsőt) csak később, a „Türelmi rendelet” után, 1786-ban építették meg, de akkor még nem ragasztották hozzá a toronyhoz. Az összeépítés 1836-ban történt, mikor az új szárnnyal bővítették a templomot. ez már a második bővítés volt, mert a középső hajót a 18 század végén egyszer már megtoldották, mert az eredeti kicsinek bizonyult. A szokásostól eltérően tiszteletben tartották az eredeti arányokat, így a toronnyal és egy hatalmas „elő-hajóval” megtoldott együttes igazi ékköve lett a városközpontnak.

Az evangélikus lelkészlak épülete 1845-ben épült, mely ma is áll, szintén műemlék. Az 1890-es években alakult ki körülötte az a tömb, mely a korabeli szatócsboltokat fogadta magába. Ez a tömb - a „Bazársor” – ma is megmaradt; az épületegyüttes műemléki védelmet élvez. A lelkészlak homlokzati falán márványtábla áll, mely Győry Vilmos orosházi evangélikus lelkésznek, író-és műfordítónak állít emléket. A templomot környező teret róla nevezték el a tizenkilencedik és huszadik század fordulóján

Az evangélikus templomhoz tartozó gyülekezeti ház szépen elnyúló tömegével, nemesen egyszerű architektúrájával méltó kiegészítője a templomnak. Az épületet 1790 körül építtette a gyülekezet, későbarokk stílusban.

Az egykori magtár a Zombai utcában ugyancsak az egyik legrégebbi épület a városban, építése 1890-re datálódik. Az eredeti rozettás vasajtót kváderköves lizéna keretezi.

Az evangélikus gyülekezeti ház telkén az egykori evangélikus iskola áll, hasonló építészeti kialakítással, melynek főhomlokzata a Táncsics utcára néz. A két épület értékes építészeti együttest alkot. Az iskola szárazkapujának rozettás kapuja külön értéket képvisel. .

A szomszédos telken álló, helyi védettségű, lizénákkal tagolt Thék Endre utcai épület szerves folytatása a gyülekezeti háznak, kiemelt védelmet érdemel

A Jézus szíve római katolikus templom

1922-ban épült késő neoromán stílusban. A húszas évek elején, éppen Klebelsberg kultuszminisztersége kezdetén a helyi katolikus lakosságnak bizonyára a korábnál is fontosabbá vált saját identitásának hangsúlyt adni. Az új, az előzőnél jóval nagyobb méretű templom megépítése és a körmenetre is alkalmas szakrális tér kialakítása is ezt jelzi. A templomot környező területet a plébánia alapítójáról, a húszas évek nagyváradi püspökéről Széchényi Miklósról nevezték el, aki ott nyugszik a templom kriptájában

A régi posta

A magasföldszintes polgárházak között az emeletes épület maga korában az állami hivatalok tekintélyét is hirdette. Eklektikus stílusban a múlt század fordulóján épülhetett. A földszinti homlokzati falon kváderköveket utánzó sorplasztika és a falsarkokon kialakított hamis armírozás masszív alapot adnak az emelet légiesebb tömegének, mely hatás abból adódik, hogy a koszorúfal megemelése miatt a felső emelet vertikuma magasabb lett az alsó traktusénál, ezt a hatást a mostani festéssel is megtámogatták. A boltíves kapuzatban a szárnyakat sajnos időközben már kicserélték. Az épület eredeti karakterét a felújítás során igyekeztek megtartani.

Az egykori bazársor épülettömbje a főtérs közepére épült. A tizenkilencedik században is már jelentős forgalmúnak számító utak a város közepén egy szabálytalan üres négyszöget metszettek ki, ennek centrumában (mint Krakkóban a posztókereskedők háza, csak sokkal kisebb léptékben) épült meg a szintén négyszög alakú földszintes tömb, melyben még ma is működnek az eredetileg is apró üzletek, boltok. Ez volt valaha a Kis-meszes köznek elnevezett utcácska egyik oldala, a másik utcaoldalt képező keskeny tömböt múlt század ötvenes éveiben lebontották. A sajátos építészeti megjelenésű épületegyüttest néhány éve felújították, az eredeti arculatnak megfelelően.

Zombai utcai volt általános iskola

1878-ban építette fel az Elemi Népiskola épületét az evangélikus egyház. Az L alakú, hajlított épület homlokzatát viszonylag sűrű elhelyezésben egyszerű lizénák tagolják (melyek téglá erősítésű falpillérre utalnak), minden mezőben egy-egy négyosztatú ablak van.

Könd utcai református templom

A kereszt szárnyas templomépület neogótikus stílusban épült a 90-as években, 1917-ben szentelték fel. A 30-as években sírbolt is épült alá. Érdekesség, hogy a 36 m magas tornya mellett kétoldalt egy-egy lépcsőtorony áll.

Az egykori „Hangya Szövetkezet” üzletháza a Szabadság tér és a Győry Vilmos tér sarkán áll, az 1800-as évek végén épült. Ma is üzletház,. Jellegzetes tetőfelépítménye különlegessé teszi.

Volt kisvasút állomás

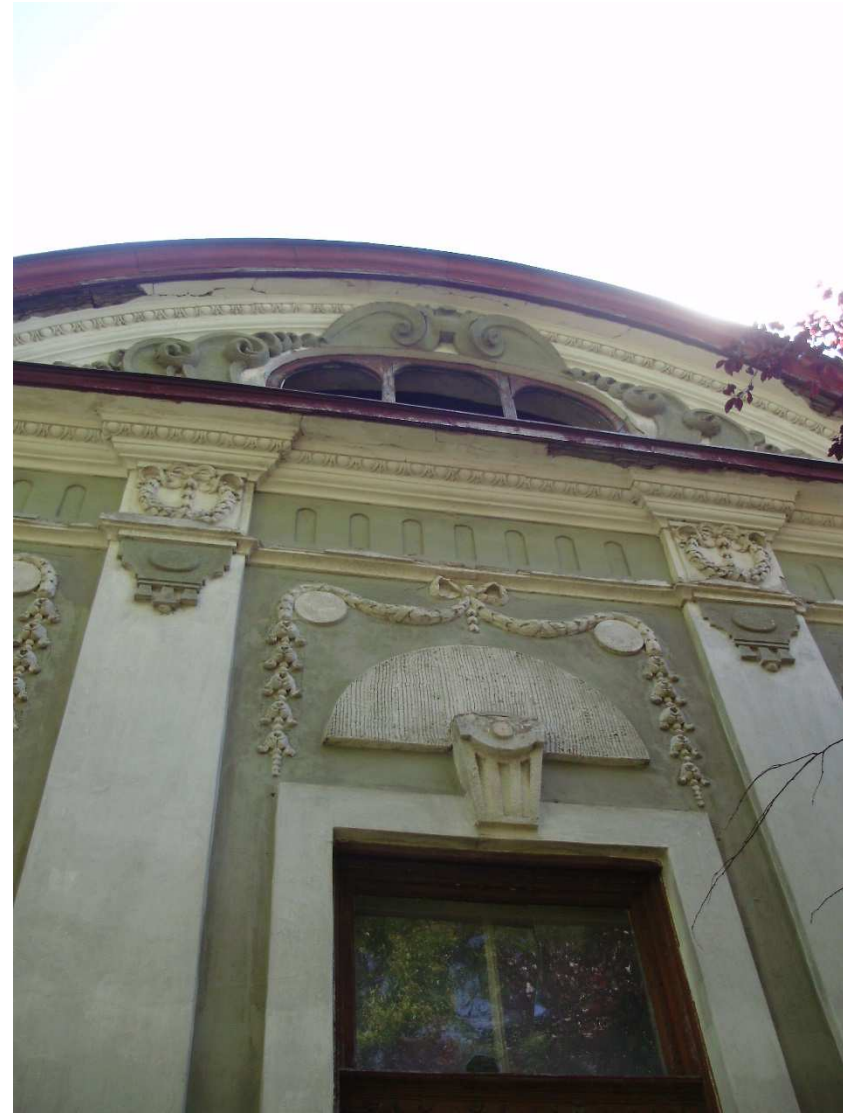
A múlt század első felében az egykori kisvasút pályája a belvároson keresztül észak déli irányban (a mai KossuthLajos utcán, Ady utcán, Szabó Dezső utcán át) húzódott. A belvárosi megállója a mai Széchényi téren állt.

Kiemelt helyi védelmet érdemel a szecessziós jegyeket viselő villapár, amely a Könd utcában áll. Az építészeti részletek is figyelemre méltóak: bejárati tornácok, kis és nagykapu, tetőfelépítmény. A villákhoz új építésű manzárdos épületek csatlakoznak.

A Dózsa Görgy út és a Fürdő utca sarkán álló, alapincézett Gémes palota műemléki védeltséget élvez. Külön értéke az egyedi zárterkély az épület sarkán. A copf stílusú épület sajnálatosan leromlott állapotú.

Az egykori monori csárda az egyik legrégebb épület Orsoházában, építését 1750 körülre datálják. Kétmenetes, kontyolt tetős épület, melyhez időközben toldalékot építettek. Évtizedek óta szükséglakásként hasznosítják. A helyszín közvetlenül a Békéscsaba felé vezető 47-es út mellett található. Csárda jellegét az idők során elvesztette.

A Dózsa György út végén lévő népi műemlék épületben – ahol Darvas József orosházi születésű író és politikus a gyermekkorát töltötte - eredeti tárgyakkal berendezett emlékszobák, irodalmi kiállítás láthatók, továbbá bográműhely.

A Széchenyi tér és a György Vilmos tér között álló telken két régi építésű üzletház áll az evangélikus templom szomszédságában., mindkettő jellegzetes épülete a városképnek. A földszintes épület az 1800-as években, az emeletes pedig az 1900-as évek elején épült.

A volt zsinagóga a zárt sorú jellegű utcaszakaszba beékelődött épület a Bajcsy Zsilinszky utcában, keleti hatásokat felmutató romantikus stílusjegyekkel. Az épületet néhány éve felújították. A külső felújítás korhű módon történt, a belső átalakítás eredménye egy közösségi hasznosítás: Művészeti Intézmény (koncertterem).

Az 1940-es években épült meg a Rákóczi telepi katolikus templom a városrész központjában.

Felül: Katolikus templom, Szentetornya, Kosztolányi Dezső utca

Jobboldalt: Evangélikus templom, Szentetornya, Justh Zsigmond utca

EGYKORI MALMOK

Orosháza egykori mezővárosi jellegéhez szervesen hozzátartoztak a malomépületek, amelyek a település külső részein, a főutak mentén helyezkedtek el. Ezek a város múltjára emlékeztetnek, megőrzésük és hasznosításuk tehát közérdek.

Ezen az oldalon alul: Bella malom, Szent István út

Jobboldalt: Tóth malom, Március 15. tér

Baloldalt: szentetornyai malom, Horváth György utca

Jobboldalt: Melega malom, Szarvasi út

Baloldalt: Pipis malom, Szentesi út

Jobboldalt: egykori malom, Dózsa György út

EMLÉKTÁBLÁK, SZOBROK, KÖZTÉRI

A településkép fontos elemei a köztéri szobrok. Elhelyezésükkel „szervezik” látványban az adott teret, felkeresendő turisztikai nevezetességek, ugyanakkor történelmünkre emlékeztetnek, ünnepeink színhelyei. Orosházán rengeteg köztéri szobor áll, melyek számba vétele, védetté nyilvánítása közérdek. Közülük legjelentősebbek a történelmünket idéző, nagyjainkra és hőseinkre emlékeztető alkotások.

Balra: Kossuth Lajos szobor a Szabadság téren

Lent: 1956-os emlékmű, Táncsics tér

Táncsics Mihály szobra a Táncsics téren

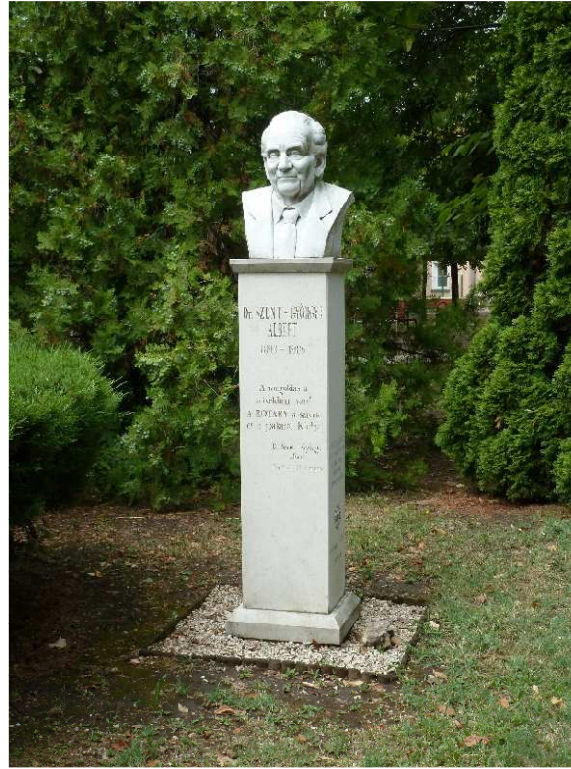
I. világháborús emlékmű a Kossuth utcában

I. világháborús emlékmű a Justh Zsigmond utcában

Eötvös József szobra az Eötvös téren

Szentgyörgyi Albert szobra Gopárosfürdőn

Petőfi Sándor szobra a Kossuth utcában

Szent István szobra a Szabadság téren

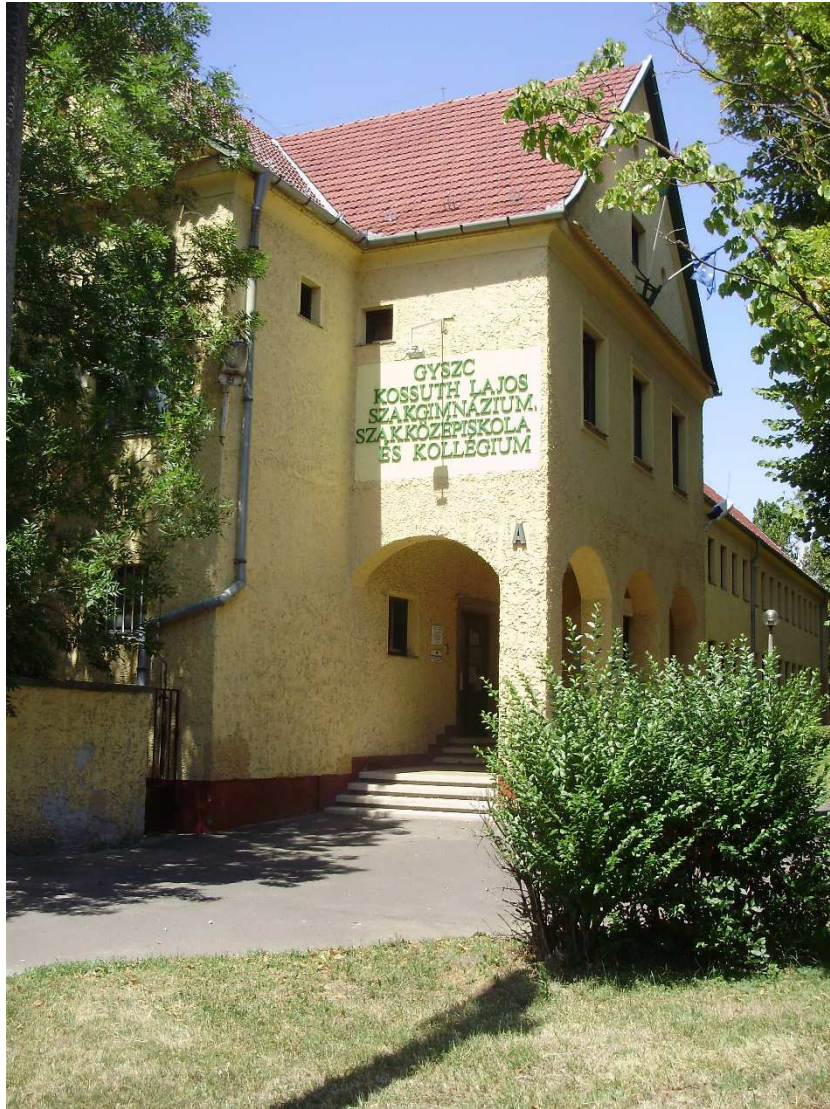
Az egykori zombai őstelepések szimbolikus emlékműve a Szabadság téren

KÖZÉPÜLETEK

A város története során épült közintézmények meghatározók a településképpen, a város központjában.

Balra: Az egykori mezőgazdasági technikum (ma szakközépiskola), Vásárhelyi út

Lent: Táncsics Mihály Gimnázium, Táncsics tér (Dózsa György úti épületszárny)

Baloldalt: Egykori postaépület,
Szabadság tér

Jobboldalt: Előd utcai általános iskola

Baloldalt: Egykori fürdő épület (ma
vízmű társulat székháza)

Jobboldalt: Táncsics Mihály
Gimnázium, Táncsics tér

Baloldalt: Tűzoltó laktanya, Szentesi út

Jobboldalt: Vörösmarty utcai általános iskola

Baloldalt: Járásbíróság épülete, TáncsicsMihály út

Jobboldalt: Rendőrség épülete, Szabadság tér

Baloldalt: Kútmúzeum, az egykori Víztorony, Könd utca

Jobboldalt: Városi Múzeum, Dózsa György út

Jobboldalt: Egykori Járási Hivatal, Dózsa György út

Baloldalt: A felújított és
átalakított Petőfi
Művelődési Központ,
Kossuth utca

Jobboldalt:
Vásárcsarnok, Könd utca

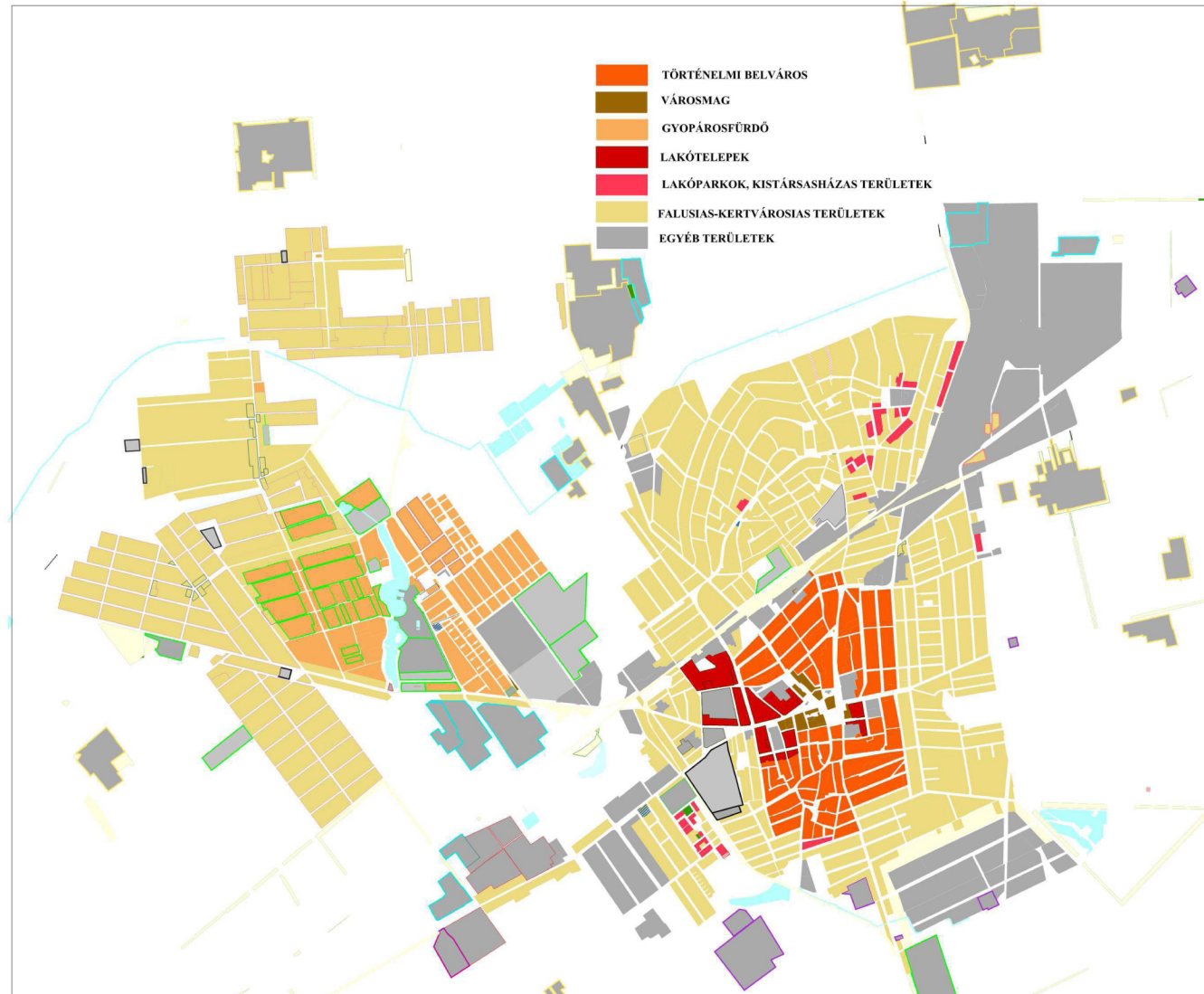

Jobboldalt:Földhivatal,
Bajcsy Zsilinszky út

ELTÉRŐ KARAKTERŰ

A népesség növekedésével a központi belterület folyamatosan növekedett, miközben a belső magterületek is átépültek, egyre időállóbb építőanyagból. Itt vannak Orosháza legrégebbi épületei: az 1700-as évek végéről való középületek (evangélikus templom és iskola), illetve a 800-as évekből származó téglapépületek (lelkészi lak, Bazársor, malom épületek). A

200 éves népi építészeti emlékek sajnos már nem maradtak meg, kivéve egy-két tanyai épületet. A századforduló körül épült kúriákból, villaépületekből, a polgári- és népi, lakóházakból még számos megmaradt, ezek megőrzése, védelme közérdek. A településtörténet legújabb korszakában, 1946-tól 1990-ig a város iparterületekkel (üveggyári iparterelep, déli iparterület) gazdagodott, új intézményi területekkel, illetve lakótelepekkel, kistársasházias lakóparkokkal, továbbá a gyopárosi strand- és üdülőterületekkel bővült. A városfejlesztési folyamat értékes épületállomány elvesztésével járt, amely nem volt szükségszerű. A korábbi felváltó korszerű szemlélet eredményeképp 2001-ben önkormányzati rendelet született a helyi építészeti értékek védelméről

TÖRTÉNELMI BELVÁROS

A történelmi belvárosnak az 1800-as évek végéig kiépült központi városrészt tekinthetjük. Ennek határoló elemei: északról az Október 6. utca, a Mikes utca és az Arany János utca, keleten a Székács József utca és a Kelet utca, délen az Árpád utca és Sámsoni utca, nyugaton a MórícZ Zsigmond utca illetve a Huba utca. A belső úthálózati struktúrát az eredeti utcák alkotják, melyek jellemzően észak-déli, illetve kelet-nyugati irányúak. Ezek, illetve az ezek közötti városrészek képezik a történelmi városmagot, vonalvezetésük eredetiben megmaradt. Mai elnevezéssel észak déli irányúak: Ady utca, Kossuth utca (akkoriban a mai Előd utca), Thék Endre utca, Táncsics utca-Bajcsy Zsilinszky utca. A Zombai utca kezdetben hátsó gazdasági feltáró útként funkcionált. Kelet-nyugati irányúak: a mai Töhötöm utca Könd utca, Rákóczi utca, Dózsa György utca, Vörösmarty utca, Kós Károly utca, Szabó Dezső utca.

A 100 éves polgári házakból álló épületsorok jellegzetes utcaképet mutatnak a történelmi Belváros belső utcáin. Itt a zárt épületek sora csak néhány ponton szakad meg egy-egy félig zárt sorú épülettel. Ez a beépítési mód jelenti a legpraktikusabb telekhasználatot a viszonylag kis méretű építési telkeken. Ahogy a külső területek felé megyünk, ez a mezővárosi jelleg egyre dominánsabban jelentkezik. A beépítés jellegéből következik a fedett áthajtó vagy szárazkapu alkalmazása. Legtöbbször a sarki telkeken létesültek üzletlakások, a célszerűen elhelyezett sarokbejáratokkal (van, amit időközben befalaztak).

A várorészben utcavonalon álló, földszintes zárt sorú, és félig zárt sorú beépítés volt a domináns; és tulajdonképpen ma is az. Szórványosan egy-két eltérő karakterű-, beépítésű épület (ún. fésűs beépítésű pl.) azért épült régebben is, egy részük ma is megtalálható. Az új építésű lakóházak gyakran már egyemeletesek, vagy a padlásteret beépítették. A korabeli időkben jellemzők voltak a vakolathímes dísztagozatos polgárházak, a téglabetétes épületek és megjelentek a teljes homlokzatot beborító préstéglás felületek is. Az időálló préstéglás homlokzat alkalmazására számos variációval találkozhatunk; ez délföldi/orosházi sajátosság; álljon itt ezekre egy-egy példa.

A nyerstégla alkalmazása mellett déalföldi/orosházi sajátosság a félig zárt sorú beépítésű, mezővárosi polgárházaknál megjelenő oldaltornác, amely mellett, hogy a bejáratot tette hangsúlyossá, az időjárás ellen is védett érkezést biztosított. A városban számos változatos formavilágú oldaltornácos épülettel találkozhatunk.

Számos utcában dominál még az eredeti polgári házas, mezővárosi jellegű beépítés, jelentős részben a megmaradt épületállomány tulajdonosainak köszönhetően. E házak egy része korszerűsítés során lett értékörző módon felújítva, más részük funkcióváltás eredményeként, a városfejlesztés törvényszerű folyamatában kereskedelmi, vagy vendéglátási céllal átalakítva. A hasznosítás mindenképpen kedvező jelenség. Pozitív fejlemény – a régi szemléletből eredő leszanáláshoz és átépítéshez képest – a történelmi struktúrához alázattal alkalmazkodó, szervesen hozzáépülő épületek megjelenése, amely a rendszerváltás után megváltozott építési szabályozásnak is köszönhető.

A VÁROSMAG

A történelmi Belváros azon része tekinthető a városmagnak, amely többszintes épületekkel és új vagy felújított létesítményekkel jelentősen átépült az elmúlt évtizedekben, jellemzően szanálást követően. Ez jó pár épített értéket elpusztított, de ezzel járó pozitív fejlemény, hogy a földszintes házak helyén új értékek jöttek létre, és így Orosháza igazi városias központhoz jutott, melyben korszerű közintézmények kaptak helyet. A városmag sajátossága, hogy az ide telepített lakótelepi épületek határolják, így a városképet tekintve a városmaghoz tartoznak, ugyanakkor jellegében, belső közkertjeikkel lakótelepi jellemzőkkel rendelkeznek. Másik sajátosság, hogy a városmagot délről átmeneti zóna határolja, az új építésű egyemeletes keretes beépítésű tömbökkel.

A városrész jellemzője a 2-10 emeletes épületek változatossága, a sokszínűség, a nyüzsgés, amelyet a centrumba települt kereskedelmi és vendéglátó épületek, közintézmények gerjesztenek.

GYOPÁROSFÜRDŐ

Gyopárosfürdő üdülőtérület markánsan lehatárolható, hiszen térben elkülönül a történelmi belvárostól. Délkeletről a központi beltetületet elkerülő 47-es főút, délről a Szentesi út határolja. Ez az elkülönülés természetes is, hiszen a tórendszer és a mélyebb fekvésű természeti területek határ alkotnak.

Északnyugatról pedig a szentetornyai városrész övezi.

Az üdülőtérületen belül három-négy üdülőtérületi egység határozható meg. Az egyik a gyopárosi strand és közvetlen környezete, a vasútvonal és a gyopárosi tavak között. a viszonylag intenzívebb üdülőtérületi egység, a fürdő létesítményekkel üdülőszálókkal, panziókkal. A másik a vasúttól keletre eső, kevésbé intenzíven beépített előkertes üdülőtérület, változatos karakterű épületsorokat alkotó telkes magánüdülőkkel. A harmadik a gyopárosi tavaktól nyugatra eső fás- ligetes, üdülőtérületi fejlesztésre kijelölt terület.

LAKÓTELEPEK

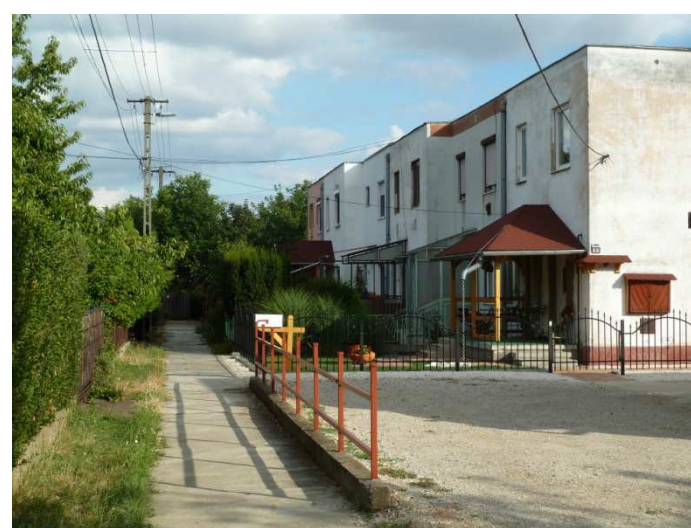

Orosházi sajátosság, hogy lakótelepeket egyenesen a település központjában létesítették. a szocialista tervgazdálkodás évtizedeiben. Vélhetően a városias arculat mielőbbi megteremtése volt a cél. A város lakótelepei: az üvegyári lakótelep, a dr. László Elek lakótelep, a Tass utcai lakótelep, valamint a Hajnal utca környékének lakótelepe. Az elmúlt 30-40 év alatt megszokták az ott lakók ezeket a lakótelepeket, számukra kedvező a városközpont közelsége. A házak közti köztertek szervesültek, a fák megnőttek, és már jól szolgálják a helyi közösséget, a közeli épülethomlokzatra is árnyat vetnek már, helyenként szinte beborítják azt. Általánosan elmondható, hogy a zöldfelületek gondozottak, a játszótereket időközben megfelelő módon korszerűen felszerelték, sétány, illetve kerékpárút tárja fel a tömbbelsőket.

**LAKÓPARKOK,
KISTÁRSAS-
HÁZAS
TERÜLETEK**

Bár a lakótelepek területéhez képest kisebb jelentőségűek, mégis érdemes elkülöníteni a kistársasházak területeket, mert eltérő arculati jellemzőket mutatnak. Ezek a város területén szórtan helyezkednek el. Intenzívebb beépítésük miatt nem sorolhatók a jellemzően földszintes kertes városrészekhez sem. Ezeknek különféle formái valósultak meg, különféle építési korokban: Telkes-sorházak (üveggyári lakótelep, Gárdonyi utcai lakópark) lakótelepi jegyeket mutató téglablokkos kistársasházak (üveggyári lakótelep) magastető tetőtérbeépítéses kistársasházak (Bartók Béla utcai lakópark).

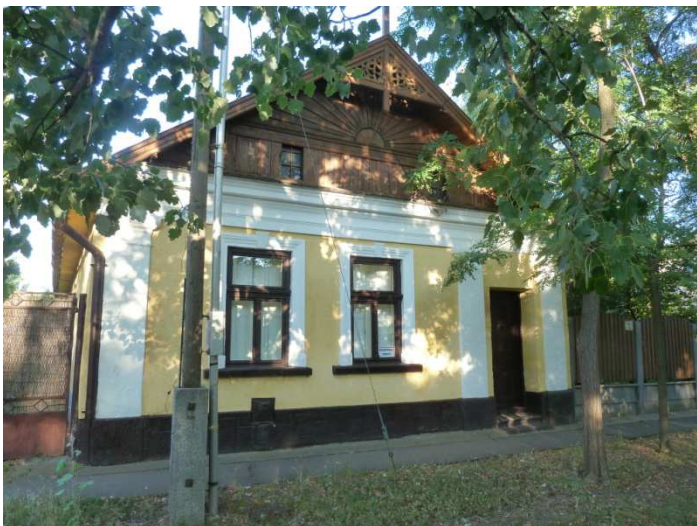

KARAKTERES FALUSIAS VÁROSRÉSZEK

A történelmi belvárost keretező városrészek előkert nélküli falusias és előkertes kertvárosias beépítéssel jellemezhetők. A karaktert az jeleníti meg, ha az utcakép egységes megjelenéssel, fésűs beépítéssel érvényesül. Egy-két utcában még megmaradt ez az egymásra reflektáló egységesség, amelynek eredetileg nagyon fontos praktikuma volt. Az egykori tornác az oldalsó udvar felé egy közbelső térként szolgált a belső és külső tér között, ennek szerepe multifunkcionális: időjárás elleni, nap elleni védelem; továbbá az udvar, mint munkahelyek kiegészítője és pihenő-étkezőhely is egyben. Idővel a tornácok jelentős részét verandává, kiskonyhává, fürdőszobává építették át a felújítás során, de legalább az épület tömege, így az utcakép is megmaradt. Az egységes épülettömegek mellett – szinte törvényszerűen – a változatosság is megvan: közelebb menve megjelenik az épület „egyénsége”, mely a tulajdonosok értékelveit jeleníti meg. Az újonnan megjelenő új beépítéseknél üdvözlendő a hajdani egységességre való törekvés.

A történelmi belváros külső utcáiban, illetve a falusias-kertvárosias területeken szórányosan még megmaradtak az eredeti, mezővárosi jellegnek megfelelően épített, tornácos gazdaházak, amelyeket tudatosan az utcavonalra telepítettek. Az utcai homlokzatuk kellően díszes, jelezve a gazdája egyéniségét. Így lehet az, hogy a messziről egységesnek – és így esztétikusnak - ható épületsorok sokasága azért nem zavaró (a típusházakkal ellentétben), mert az épület egyediséget, egyéniséget hordott, alkalmasint egyfajta művességet is. Párosult ez a racionális építési mód a praktikus telekhasználattal is. Mindez több értelemben is időállóságot jelentett és jelent ma is.

Itt néhány jellegzetes orosházi épülettípust mutatunk be:

- napsugaras, oromzatos, vakolathímes lakóépület
- neobarokk formavilágú téglahomlokzatú népi lakóház
- tornácos deszkaoromzatos lakóház
- értékőrző módon felújított vakolt homlokzatú lakóház

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

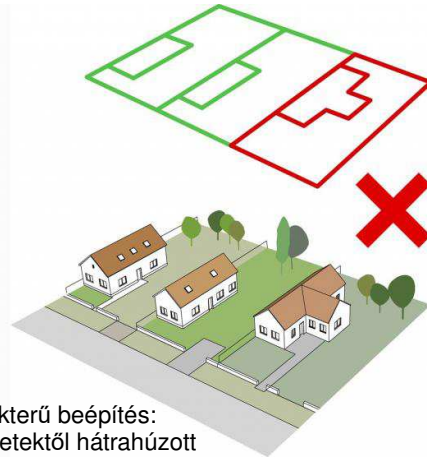

AJÁNLÁSOK OROSHÁZA TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL KIEMELT TERÜLETEIRE

Egy épület megjelenése a városképben soha sem önmagában ítélendő meg, hanem annak környezetében, a szomszédsági viszonylatokban. Egy önmagában esztétikusnak minősülő ház zavaros megjelenést is eredményezhet. Több szempont meghatározó ebben: a telepítés mikéntje, az épületmagasság, a tetőidom, a tetőfelépítmények, a színezés, és az anyaghasználat egyaránt. Az itt következő ajánlások a szándék szerint segítséget jelenthetnek abban, hogy milyen megjelenésű épület kerüljön az adott helyszínre, vagy milyen környezeti kialakítás passzol az adott helyszínhez, épülethez.

Falusias fésűs karakterű beépítés:
A környezetéből erősen „kilógó” épületmagasság nem ajánlott.

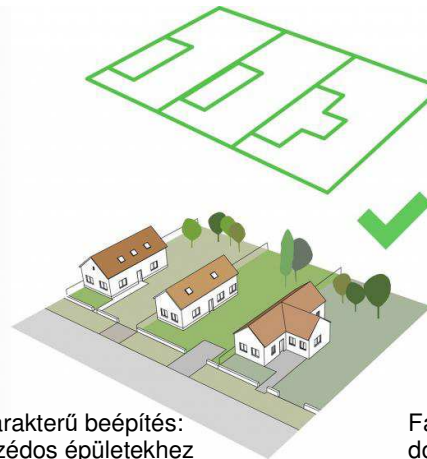
Falusias fésűs karakterű beépítés:
A szomszédos épületektől hátrahúzott telepítés nem ajánlott

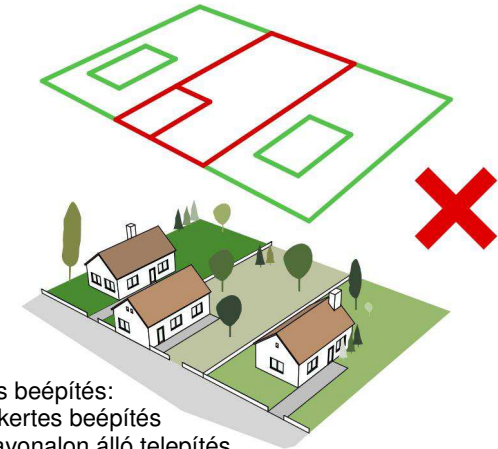
Falusias fésűs beépítés:
Utcavonalon álló telepítés és oromzatos tetőidom ajánlott

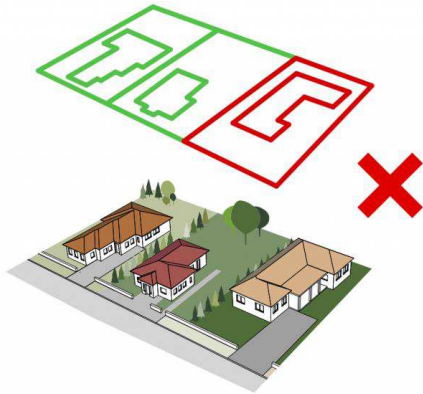
Falusias fésűs karakterű beépítés:
A környezetéhez illeszkedő, arányos tömegű oromzatos lakóépület ajánlott.

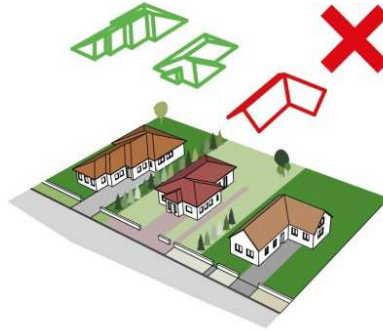
Falusias fésűs karakterű beépítés:
Ajánlott a szomszédos épületekhez igazodó telepítés, azonos előkert mérettel

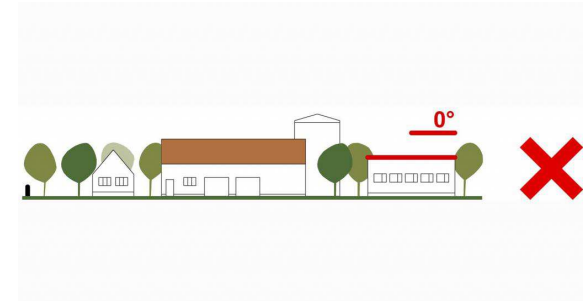
Falusias fésűs beépítés:
domináns előkertes beépítés esetében utcavonalon álló telepítés nem ajánlott.

Falusias- kertvárosias beépítés:
Az uralkodó előkert mérettől
nagyobb előkert alkalmazása
nem ajánlott

Falusias-kertvárosias területek:
domináns kontyolt tetős környező
beépítés esetén utcára néző oromzatos
épületszárny alkalmazása nem ajánlott

Falusias-kertvárosias beépítés:
Magastetős környezetben
lapostetős épület létesítése nem
kívánatos

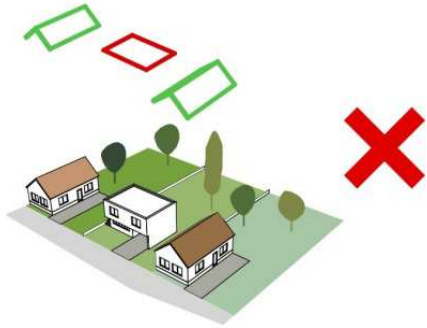
Falusias-kertvárosias beépítés:
A környezetben uralkodó előkert
méret ajánlott

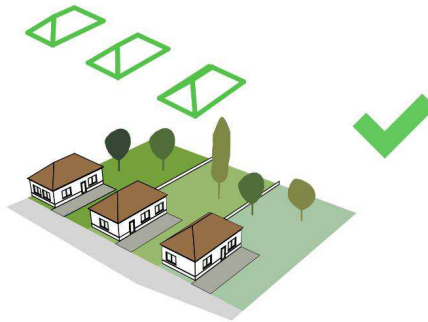
Falusias-kertvárosias beépítés:
A kialakult épületmagasságnál
jelentősen nagyobb épületmagasság
nem kívánatos

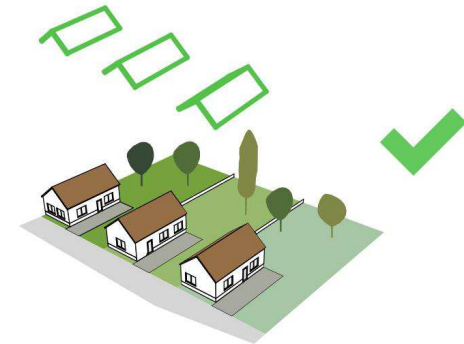
Falusias beépítés:
Földszintes környezetben
földszintes épületet kívánatos

Falusias-kertvárosias beépítés:
Az uralkodó magastetős környezetben lapostető alkalmazása nem ajánlott

Falusias-kertvárosias területek:
Domináns kontyolt tetős környező beépítés esetén ugyancsak kontyolt tető alkalmazása ajánlott.

Falusias-kertvárosias beépítés:
Domináns oromzatos beépítés esetén ugyancsak oromzatos tetőidom ajánlott.

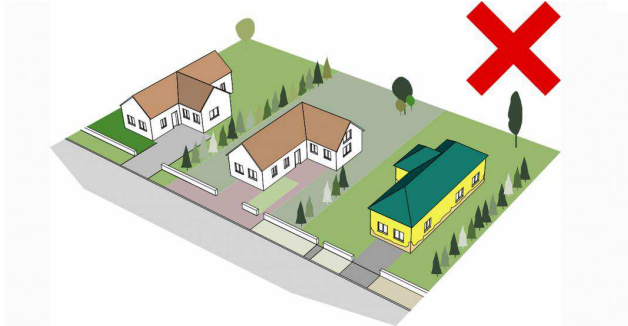
Falusias-kertvárosias beépítés:
tetőtérbeépítéses oromzat nem ajánlott

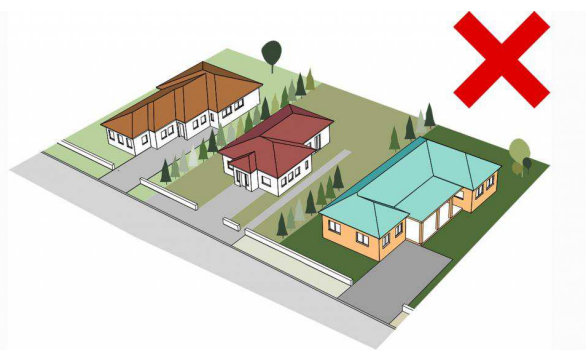
Falusias-kertvárosias beépítés:
Extrém tetőidomú, homlokzat kialakítású épület nem kívánatos

Falusias beépítés:
A hagyományos építési mód szerinti egyszerű épülettömegű és homlokzat kialakítású épület ajánlott.

Falusias és kertvárosias és üdülőterületi beépítés: A környezetétől erősen eltérő ríkító színezésű építőanyagok használata nem ajánlott

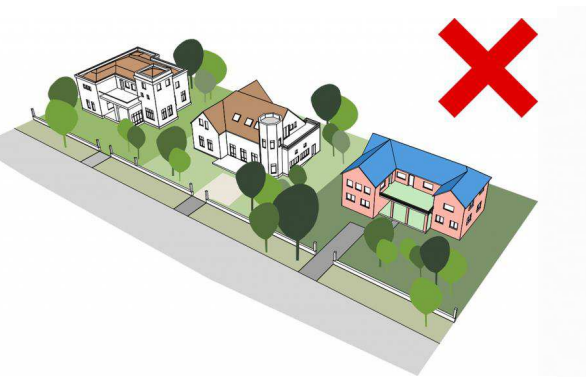
Kertvárosias és üdülőterületi beépítés: A környezetétől erősen eltérő ríkító színezésű építőanyagok használata nem ajánlott

Falusias és kertvárosias beépítés: Javasolt a környezetéhez illeszkedő építőanyag és homlokzatszínezés

Kertvárosias és üdülőterületi beépítés: Kialakult villaszerű beépítés esetén idegenül hat az egyszerű épülettömeg, ezért nem ajánlatos

Kertvárosias és üdülőterületi beépítés: Kialakult villaszerű beépítés, összetett épülettömeg esetén különösen bántó ríkító színezésű építőanyagok használata, ezért nem ajánlott

Kertvárosias és üdülőterületi beépítés: Javasolt a környezetéhez illeszkedő megbontott tetőtömeg és visszafogott, természetes színhatású építőanyagok, homlokzatszínezés

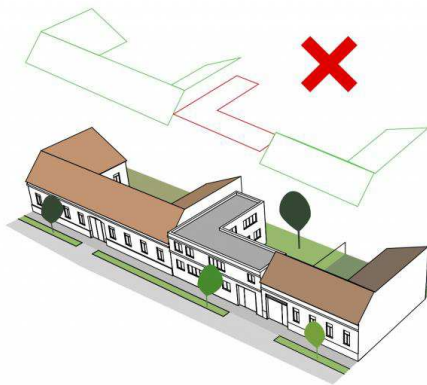
Történelmi belváros, kisvárosias zárt sorú beépítés:
A környezetéből erősen kiugró épületmagasság nem ajánlott.

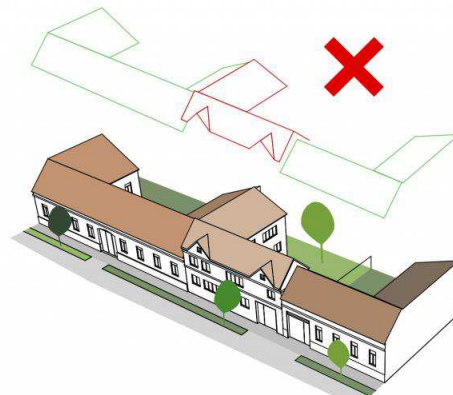
Történelmi belváros, kisvárosias zárt sorú beépítés:
A környezetétől idegen manzárdos tetőzetű beépítés nem kívánatos

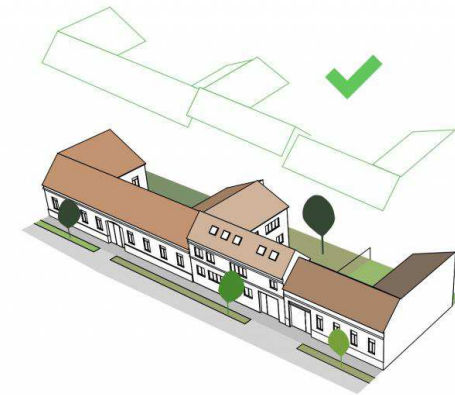
Történelmi belváros, kisvárosias zárt sorú beépítés:
A szomszédos tetősíkokhoz igazodó, tetőidomú beépítés ajánlott

Történelmi belváros, kisvárosias zárt sorú beépítés: Magastetős környezetben lapostetős épület nem kívánatos.

Történelmi belváros, kisvárosias zárt sorú beépítés:
Markánsan nagyméretű tetőfelépítményű épület nem javasolt.

Történelmi belváros, kisvárosias zárt sorú beépítés:
A szomszédos ereszmagasságnál legfeljebb csak kismértékben magasabb ereszmagasság ajánlott, azonos hajlásszöggel, tetősíkban fektetett

Történelmi Belváros és városmag területe, kisvárosias és nagyvárosias beépítés:
A környezetétől idegen, riktó színhasználat nem ajánlott

Történelmi Belváros és városmag területe, kisvárosias és nagyvárosias beépítés:
Természetes, hagyományos homlokzatképző anyagok használata, pl. téglaburkolat alkalmazása ajánlott

Városmag területe, kisvárosias és nagyvárosias beépítés:
Nem kívánatos az adott tömbben kialakult épületmagasságot jelentősen meghaladó magasságú épület létesítése

Városmag területe, kisvárosias és nagyvárosias beépítés: Többszintes tetőtérbeépítés és nagy magasságú tetőgerincű épület létesítése nem kívánatos

Városmag területe, kisvárosias és nagyvárosias beépítés:
Magastető környezetben lapostető alkalmazása nem javasolt.

Városmag területe, kisvárosias és nagyvárosias beépítés:
40 fok körüli magastető ajánlott, amely a szomszédos ereszmagasságtól csekély mértékben tér el; és annak tetősíkját követi

Lakóparkok és kistérsasházak területe:, sorházas és szabadonálló beépítés:
Lapostetős épületcsoporthoz új magastetős épület csatlakozása nem ajánlott

Lakóparkok és kistérsasházak területe:, sorházas és szabadonálló beépítés:
Lapostetős épületcsoporthoz új magastetős épület csatlakozása a klasszikus 40 fok alkalmazása esetén sem ajánlott

Lakóparkok és kistérsasházak területe:, sorházas és szabadonálló beépítés:
Lapostetős épületcsoporthoz lapostetős épület csatlakozása ajánlott.

Lakóparkok és kistérsasházak területe, sorházas és szabadonálló beépítés:
A magastetős kistérsasházak csoportjához nagy hajlásszögű magastetővel rendelkező épület csatlakozása nem ajánlott

Lakóparkok és kistérsasházak területe, sorházas és szabadonálló beépítés:
A magastetős kistérsasházak csoportjához alacsony hajlásszögű magastetővel rendelkező épület csatlakozása nem ajánlott

Lakóparkok és kistérsasházak területe, sorházas és szabadonálló beépítés:
A magastetős kistérsasházak csoportjához 40 fok körüli hajlásszögű magastetővel rendelkező épület csatlakozása ajánlott

KERÍTÉSEK

Az utcavonalon álló kerítés a közterület egyik látvány-eleme; nagyon fontos tehát, hogy hogyan érvényesül ez az utcaképben. Belátható, hogy a sokféle anyagú, méretű, színvilágú kerítések egymás mellett zavaros látványt jelentenek, hasonlóan az épületekhez. Hajdanán a kerítések megjelenése egységes volt. Az alföldi házak mellett, a nagy portának az utcával határos részén magas kerítések álltak, védelmet is szolgálva, „az én házam, az én váram” jelleget is adva a gazda birtokának. A kerítéseket legtöbbször időálló téglából építették. Ha nem, akkor (pl. a vegyes falazatúakat, sárfalakat) pedig bevakolták, tetejüket téglasorral, cseréppel fedték. Sokszor a kerítésfalat pilléresítve készítették; a falrészek közé igényes kiképzésű oszlopokat falaztak; volt hogy külön lábazattal látták el az építményt. A kerítések szerényebb változatai a deszkapalánkok voltak, melyeknek tetejét gyakran fogazatosra vagy ”babásra” fűrészelték.

A tömör kerítés szerves része a félig zártosú beépítésnek, a mezővárosi karakter egyik jellemzője. Alkalmazása bizvást ajánlható a történeti városrészben, új építések esetén is, nemcsak az ismertett praktikumai miatt, hanem az építési hagyomány átörökítése miatt is. A hosszan elnyúló nyugodt felületek kedvező hatásúak az utcaképben, biztonságot sugároznak; valamilyen növény látványával érvényesülnek igazán. Az itt mutatott orosházi példák ezt illusztrálják, egy régebbi építésű és egy kortárs téгла kerítés bemutatásával.

A következő oldalon: Orosháza történelmi városrészében még fellelhető régebbi építésű tömör kerítések, mint kedvező példák szolgálnak illusztrációként:

- Tömör téglakerítés, amely az alaprendeltetésén túl egyúttal kellemes mikro-környezet jelent a kisközösséget hajdan szolgáló, megőrzött közterületi közkútnak.
- Eredeti építésű deszkapalánk, amelyből már kevés van a városban, de „utódai” számos mennyiségben megjelentek, részeként a mai utcaképnek.
- Vaskos építésű, színes festésű vakolt kerítés, a nagykaput megtámasztó tekintélyes oszlopokkal., amely a félig zártosú lakóházzal azonos homlokzatkialakítású.

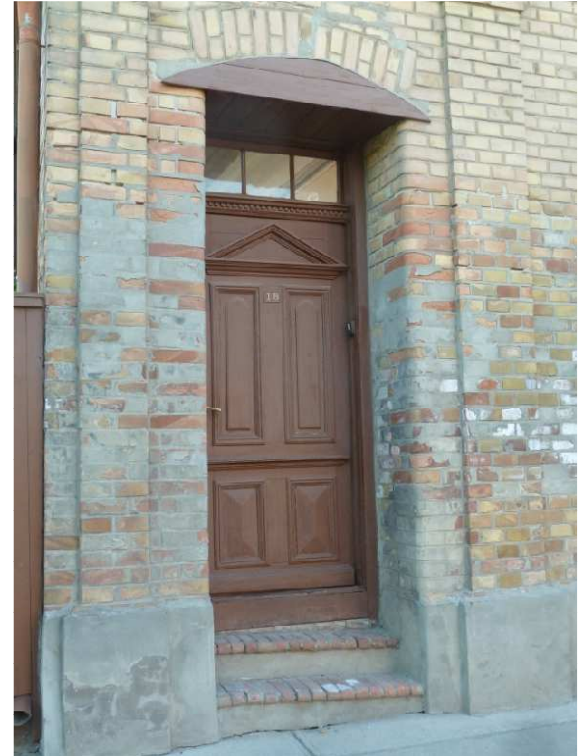
KISKAPUK

A házak tornácáról vagy az oldalkertről az utcára nyíló, csak személyi bejáratként szolgáló kiskapu az épület homlokzatának meghatározó eleme, mely az ablakokkal együttesen. érvényesül. A kiskapuk formája változatos, annak ellenére, hogy méretük gyakorlatilag azonos. Az oldaltornácos épületeknél a kiskapu fölé épült attikafal helyét adott különböző díszítéseknek. Igen változatos megjelenésűek ezek Orosházán, sajátosságot adva a portának. A kapu falazaton sokszor jelent meg téglahímes díszítés, de a kiskaput divatos volt megkoronázni boltívet imitáló ornamentikával is. Mindez arra szolgál, hogy finom ízléssel egyediséget adjon az azonos tömegű épületeknek, így az egyhangúság fel se merül. Előfordul a kapuzatban a kiskapu fölötti világítóablak, aminek különösebb funkciója nem volt, színes üveggel kibélelve inkább a díszítés lehetőségét adta.

A fából készült nyílászárók legtöbbször ötosztatúak, a deszka sávok közötti betétes mezőkkel. Ezekre faragott, vagy fűrészelt motívum is került. A finom változatosságban a gazda egyénisége is tükröződik. Mindez arra szolgál, hogy barátságos, egyedi megjelenésével hangsúlyt kapjon a bejárat.

Itt és a következő oldalakon bemutatott példák jórészt régi építésű személybejáratok, kiskapuk. Egy részük sajnos már elhagyott, pusztulófélben lévő házban van. Érdemes lenne megőrizni ezeket egy új építésű házba építve, vagy átöröktíve, kortárs építészeti megoldásokkal.

NAGYKAPUK

A történelmi városrész zárt sorú beépítésű épületeinek szárazkapuja, vagy a magas tömör kerítések nagykapuja meghatározó látvány-elem a településképből. A legtöbbször tömör fából készült nagykapuk az épületek karakteres díszítésévé is válhattak. A kocsik behajtására szánt nagykapuk általában két, vagy háromszárnyúak voltak, melyek közül a személyközlekedésre csak egyik szárny vagy egy abba illesztett kisebb ajtó, a kapufia (fiókkapu) volt beillesztve. Az ajtószárnyakat kvadrált formában, kazettás felosztásban díszítették, igényes vasalattal, zárral, kilinccsel látták el. Zárt sorú új építésekénél, új nagykapuknál ajánlható a fa tok-, és szárny szerkezetű kapuk építése akár a hagyományos nagykapukat idéző formák megjelenítésével, kortárs módon.

A következő oldalakon különböző építési korú nagykapuk láthatók.

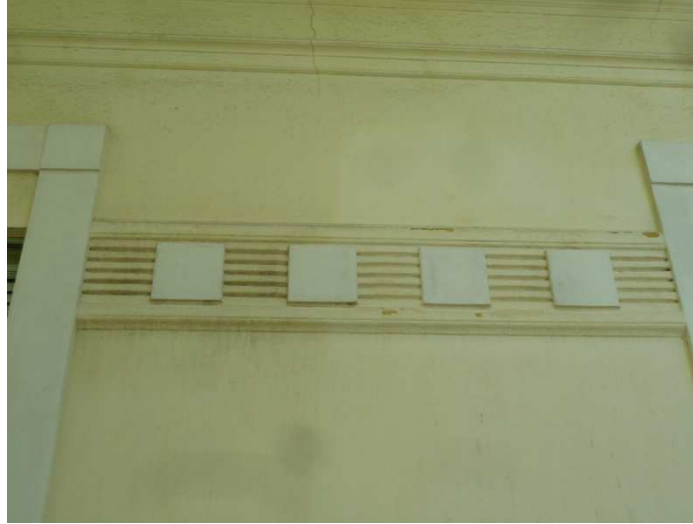

HOMLOKZATI RÉSZLETEK

Az ördög a részletekben rejlik – szól a közmondás. Vagyis, hogy ha valami jönnek látszik, de az nem működik, akkor valahol a részletben van elrejtve a hiba, mint ördögi gonoszság. Mies Van der Rohe holland építész megfordította a mondást egy ellentétes értelmezéssel: isten a részletekben lakozik. Vagyis a részlet – értsd építészeti részlet - művességében, művészi, isteni voltán múlik az esztétikum, azaz az objektív módon nem leírható *szépség*.

A történelmi városrész építői, építőmesterei odafigyeltek a részletekre. Természetes is ez az úgynevezett „historikus építészet” korában, amikor a „hivatalos” építészet eleve filozófiájává tette ezt. A mai kortárs építészet ezzel szemben a nemes egyszerűség jellemző; a lényegyet keresendő, kifejezendő a nagyobb formákkal, épülettömegekkel „dolgozik”. Vagyis a részletek szerepét a helyén kell értékelnünk. Mindenképp tiszteletre méltó a gondosság, művesség, ami az elődeink építési tevékenységében megfigyelhető. Fontos a részletekre való odafigyelés és műgond a mai építészetben is. Ez lehet a közös nevező, a történelmi korok és a ma építésze között; ez az, ami mindenképp átörökíthető. (a „másolás” persze nem, mert az hamisnak minősül, ugyanúgy, mint a képzőművészetben).

A következő oldalakon a városban található különböző korú, anyaghasználatú, „stílusú” épületek homlokzatának egy-egy részlete kerül bemutatásra, egy-egy példaként.

OROMZATOK

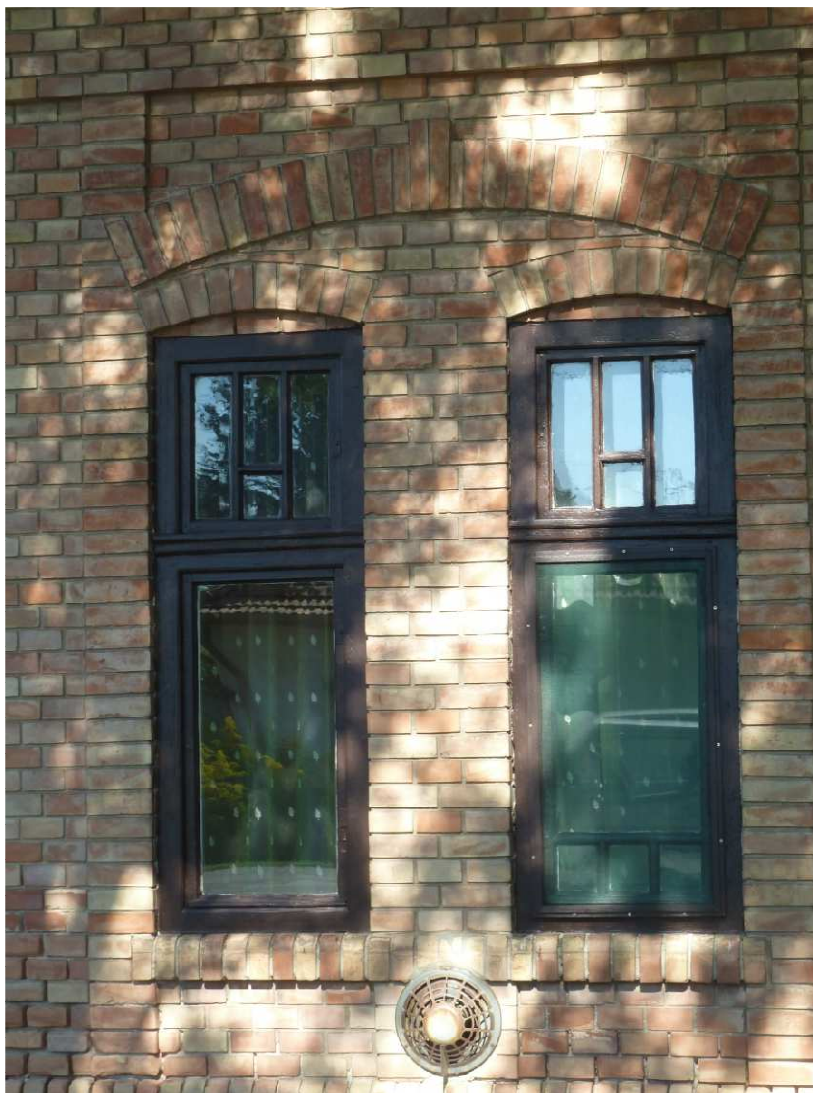
Az utcai épületvég, az oromzat a homlokzat szerves részét képezi, tehát díszes-gondos kialakítását fontosnak tartották az elődök. A padlást lezáró oromfalat vagy téglából falazták fel (melyet legtöbbször levakoltak, ritkábban szabadon hagytak), vagy deszkából készítették. A hosszoldalával utcavonalra települt-, illetve az ún. hajlított házak vége kevésbé volt művészen kidolgozva; ezt legtöbbször macskalépcsős – az eresztől a nyeregig fogazatosan felfelé haladó - oromfallal zárták le. Jellemző volt a galambablak is, melyeket hímmel kereteztek. A szellőzőablakokat zsalugáterrel is ellátták néhol, a világításra szolgáló világítóablakokat beüvegezték.

A történelmi városrész két jellegzetes mezővárosi épülettípusa a félig zárt sorúan hosszoldalával utcára telepített „polgárház”, és az oldalhatárra épített, utcára merőleges gerincű „parasztház”. Ma a két épülettípus keverten van jelen a városrészben, vélhetően így volt eredetileg is. A ház jelzője mutatja, hogy mennyire volt tehető a porta gazdája. Az előbbi tulajdonosának elvileg többet kellett áldoznia a közterület felé eső homlokzat díszítésére. Az udvar vagy az oldalkert felé eső oromzatok kevésbé díszesek, itt a praktikummal párosuló nemes egyszerűség eredményez esztétikus megjelenést.

A belső városrészek nyeregvetős „parasztháza” rácáfol az elnevezésére. Méretes, gazdagon díszített homlokzatokkal, padlászégekkel találkozhatunk, különféle építőanyagokkal, és különféle megoldásokkal. A következő oldalon e jellegzetes megoldások egy-egy típusa szerepel illusztrációként. Kiemelendő az, hogy Orosházán jellemzőek voltak és még ma is sok helyen fellelhetők a napsugaras deszka oromzatok; ezek az épületek helyi védettséget kaptak.

ABLAKOK

Az épület homlokzatán az ablakok kitüntetett szerepet kaptak, ezek adták ugyanis az épület arcát, „tekintetét”. Az ablaknyílást hímeikkel keretezték, a szemöldöknél egyedi díszítésekkel-, alul karakteres könyöklőkkel látták el. Az ablaktáblák többnyire három,- négy,- vagy hatosztatú formában jelentek meg (a korabeli síküveg kisebb szilárdsága és esetlegesen szükségessé váló egyszerűbb pótlása miatt) de a módosabb házakon - főként a szecesszió idején - gazdagabb megoldások is léteztek, az ablakkereteken belüli felületen alkalom nyílt egyfajta geometrikus játékra. (Sajnos sokhelyütt ezeket a szép ablakokat leegyszerűsített formájú műanyag ablakra cserélik le a városlakók, gyakran redőnytokos változatban)

A következő oldalakon orosházi ablakok sorát látjuk, a legfigyelemre méltóbbak egy-egy jellegzetes képviselőjét. Érzékelhető, mennyire változatosak, az adott építési kortól (uram bocsá építészeti kordivattól) is függően. Közös jellemzőjük, hogy a homlokzat egészéhez képest szerény méretűek, vertikális jellegűek, osztott üvegezésűek. A változatosság szerepe, hogy az azonos tömegű épületek egyéni arcot kapjanak, így természetes volt – illetve nem volt bántó, nem szürkült egyhangúságba - hogy egymás mellett hasonló épülettömegű, tetőidomú, tetőhéjalású házak épültek. A sor végén egy mai kortárs példa, amely inkább jelzésszerű, érzékeltetve a történetiséget, de azt is, hogy mai építésről, felújításról van szó.

MELLÉKÉPÜLETEK

A melléképületek főként a falusias környezetben jellemzők. Ezek jó, ha hasonló anyagból és a hasonló stílusban épülnek, mint a főépület, főként, ha ezek az utcafrontot is érintik, a közterületet határolják. Valaha kiskonyhák, iparos műhelyek, magtárak épültek melléképületként, ma inkább garázsok. Az udvari gazdasági épületek anyaga természetesen „leköveti” a funkciót, így egy góré deszkából, lécből készül, de a baromfi ól, kamra vagy fásszín épülete már jobb, ha nagyon nem üt el jelentősen a főépület színétől, anyagától (Sajnos ma már sok eszkábált, hullámpalás fedésű melléképülettel lehet találkozni itt is, mint az Alföldön annyi helyen). A következő oldalakon az Orosházán fellelhető melléképületek legszebb példáit mutatjuk be. Közöttük több megőrzésre méltó, karakteres, régi építésű épület van. Mellettük pedig egy-egy kortárs építmény, amelyek példaértékűek. Sorban: hátsóépület egy szentetornyai sarokelken, műhely épület ugyanott, magtár a történeti belvárosban, trafóépület a városmagban, kocsibeálló és melléképület a történeti városrészben, góré léckerítéssel egy külső városrészben, épülettel és kerítéssel egységes kapuépítmény a történeti belvárosban.

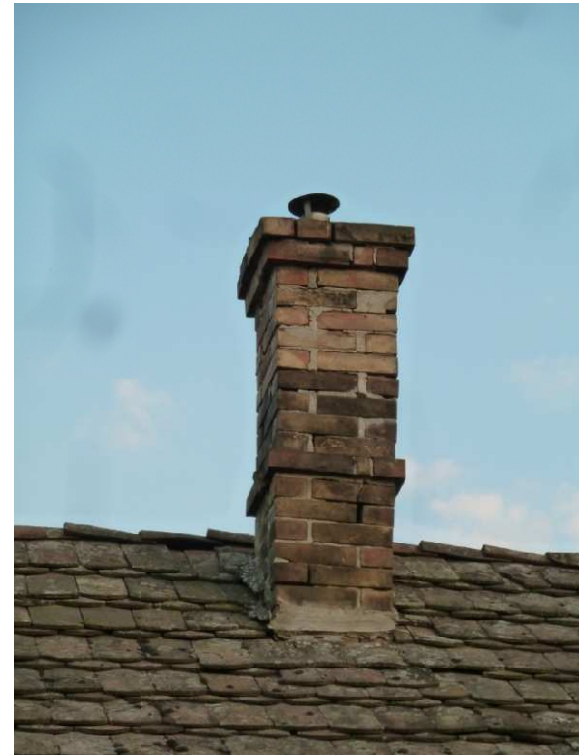

KÉMÉNYEK

A kémények régebben a tető díszei voltak. Afféle kis házak voltak a házon, rajtuk gólya fészkelt. Anyaguk, formájuk az épületéhez illeszkedett, jellemzően nyerstégla felületűek voltak és ez ma is így van a régi építésű házakon. A dél-alföldi kémények nem olyan díszesek, mint másutt, mégis alapvetően befolyásolják az épület megjelenését. Az a szép, ami praktikus: a jó megjelenésű kémény a tetőgerinc közelében került elhelyezésre. Ma már mutatóban sincs ilyen új építésű kémény, hiszen a fűtéstechnológia megváltozásával a külső megjelenése másodlagossá lett, és a rendszerelvű kémények bevezetése új helyzetet jelentett.

Itt és a következő oldalakon egy-egy orosházi karakteres példát látunk a helyben még fellelhető kémények egy-egy típusára.

TETŐFELEPÍTMÉNYEK

A padlás mindig fontos raktere volt egy háznak, ezért a bevilágítását is igyekeztek megoldani. A világítóablakokat sokszor horganyzott lemezzel keretették, esetleg bádognívűvel díszítették. Orosházán jellemző az egyenesvonalú magastető, de előfordul a manzardos villaszerű magánház is. A tetők kiegészítő tartozékai, fiálé szerű építményei hangulatos elemei lehetnek az épületnek.

Itt és a következő oldalon a városban számos helyen még fellelhető, eredeti építésű tetőfelépítményeket mutatunk be. Közös jellemzőjük, hogy nem nagyméretűek, hanem szerény méretűekkel díszévé válnak a háznak, hiszen így érvényesül a tetőzet rajzolata, nyugodt felülete. Mai megfelelőjük a tetőtérbeépítések tetőablaka, amely akkor kedvező megjelenésű, ha a régebbi építésekhez hasonlóképpen szerény méretű.

Ereszek

A múlt század épületeire jellemző volt az igényes ereszkialakítása, különösen, ha széles ereszkinyúlást kellett alátámasztani. A főpárkány és a talpszelemen közötti sávot számos helyen fával burkolták, a szarufákat díszesre fűrészelték, hajlított, vagy egyenes könyökfával támasztották alá az ereszt.

Itt és a következő oldalon a több helyen fellelhető eredeti építésű ereszkialakítások három jellemző példáját mutatjuk be. Mellettük pedig két kortárs alkalmazást.

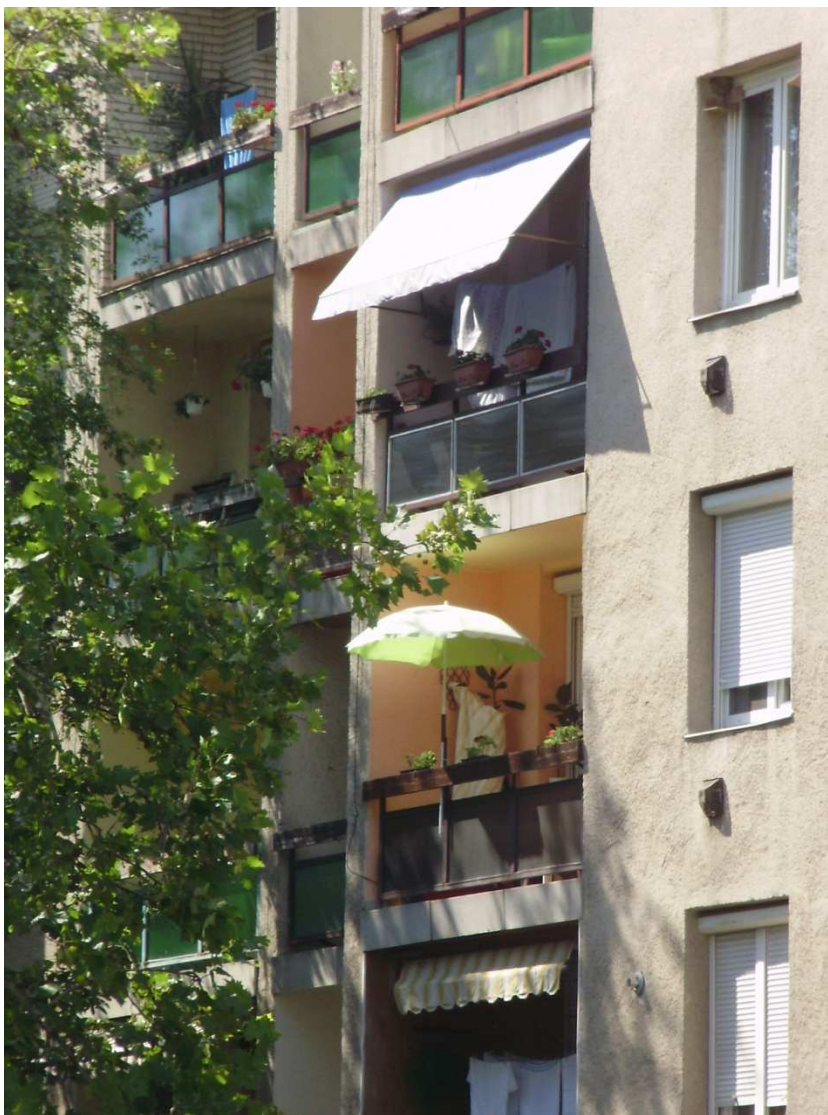

LÁBAZATOK, ELŐLÉPCSŐK

Orosházán a magas talajvíz és a salétromosodás veszélye miatt a házak alapját általában feltöltötték, így lépcsőn lehetett bejutni az épületekbe, emellett magas lábazatot építettek a falak alá. Ezek általában az Alföld legszilárdabb építőanyagából, téglából készültek, főként klinkerből, mert a vörös porózus téglát nem jól szigetelték, a külső térben pedig hamar erodálódott. A téglalábazatok anyagát díszítőburkolatként gyakran fölvezették az ablakok könyöklőjéhez, de sokszor pilaszterek formájában egészen a szemöldökig.

Itt és a következő oldalon a dél-alföldi térségre, így Orosházára is jellemző építőanyagból, a klinkertéglából készült eredeti lábazati és előlépcső megoldások láthatók. Mellettük egy kortárs példa ennek alkalmazására, a történelmi Belvárosból.

LOGGIÁK ÉS ERKÉLYEK

A loggiák a hetvenes években jelentek meg először a városban, az első lakótelepek emeletes házain. Az uniformizált tömbépületek ezek által kaptak némi hangulati elemet. Az újonnan megépült házak tenyéri loggiájára „fölköltöztek” a korábban e területen viruló kiskertek virágai. Napernyők és olyan kerti bútorok, melyek teraszra és előkertre méretezettek. A magatartás természetes, hiszen mindenki igyekszik a lehetőségekhez képest komfortosítani szűkebb lakóhelyét. Minden lakó másféle árnyékolót és ízlése szerinti mellvédet csináltat vagy így fest át, és így ezek a külső életterek egymástól eltérően jelennek meg az utcaképből. Ez ez a jelenség általánosnak mondható. Így legalább sokszínű lett az eredetileg egyhangúra komponált lakóház, színesebb a világ, tehát ez egyértelműen tolerálható. Helyi probléma viszont, hogy a frekvenciált főutakon is érvényesül ez (orosházi adottság miatt). Tulajdonképpen az egyéni arculat igényének a megnyilvánulásáról van szó, csakúgy mint a történelmi városrészekben. Akkor tolerálható ez a magatartás, ha az eltérés kellően finom, arányos mértékű (mint régen), ha a változás nem harsogja túl bántó módon méretével, rikító színezésével a homlokzati megjelenést. Azonban új fejlemény a loggia teljes beépíthetősége, amely már nem kötődik építési engedélyhez; ez újszerű hozzáállást, megfelelő kontrollt igényel, e lehetőség településképi szempontú korlátozásával.

VÉDŐRÁCSOK

Településképi szempontból nézve, a lakótelepi védőrácok problémája hasonlatos az erkélyek kisebb-nagyobb átalakításának problémájához. Az ablakok védőrácsai is sokfélék. Legnépszerűbb az alul hasasodó barokkos forma, utána a négyzetrács forma következik, de van számos „absztrakt mintázatú” készítmény is. Tetszik, nem tetszik, mégis lépten-nyomon megjelenik ez az „önvédelmi esztétikum”, amely a biztonságra törekvéssel magyarázható és védhető a földszinti lakások esetében, azonban az emeleti szinteken ez a magyarázat már kétséges. A rácsok esetében is igaz, hogy a frekvenciált főútvonalak melletti lakótelepi házak homlokzatának megjelenése különös figyelmet érdemel. Új fejlemény az épülethomlokzatok engedély nélküli átalakításának lehetősége, amely már nem kötődik építési engedélyhez; ez újszerű hozzáállást, megfelelő településképi kontrollt igényel, és a védőrács építésének településképi szempontú korlátozását.

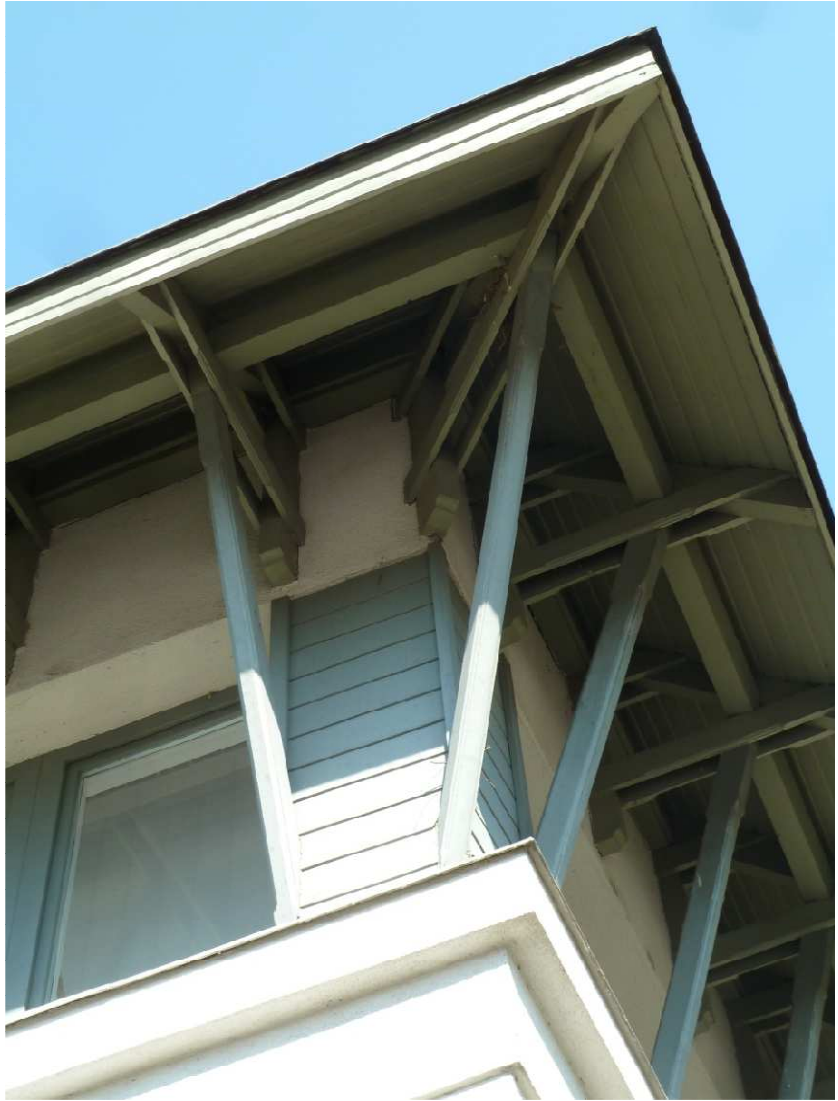
A következő oldalon elvileg elfogadható formájú földszinti ablak-, és erkély rácsok példái szerepelnek. Akkor tolerálhatók alapelveként, ha a tervezett kialakítás a földszinten történik, visszafogott színezésű, és a megjelenési forma virágládák elhelyezését célozza, hogy a növények elhelyezése oldja az egyhangúságot, egyúttal magyarázza a kialakított formát.

KORTÁRS PÉLDÁK 6

Sok olyan ház van a városban, ami áthallásos formában, letisztult, egyszerű megjelenéssel utal korábban jellemző építészeti karakterekre. A házak aránya, léptéke, kubatúrája, tiszteleg a szomszédoké előtt, nem akar azok közül hivalkodva kitűnni. Az előző évtizedek hegesztett vasrácskerítései helyett több helyen a városban arányos formájú kerítések jelentek meg; ezeknek, szellősre szerkesztett deszkái mögül az előkert és a házak homlokzata is elősejlik. A múlt század hagyományaként itt maradt eresz alatti könyökfák is megihletett már néhány tervezőt. **Az építetők és a tervező építésszek előszeretettel használják a klinkertégla burkolatot is, az Orosháza építészetre oly rég óta jellemző épületanyagot. Néhány kortárs középületen a város régi kultikus, szakrális helyeinek elemei, építészeti megoldásai is visszaköszönnek. Mintha az építész ezzel a város története és múltja előtt is tisztelegne.**

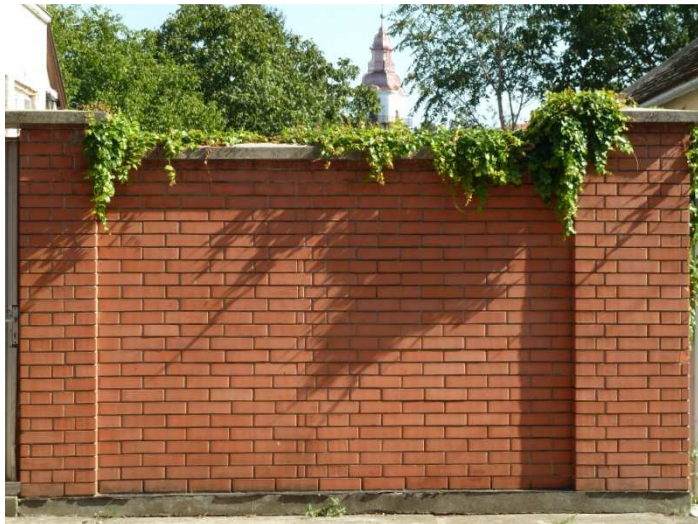

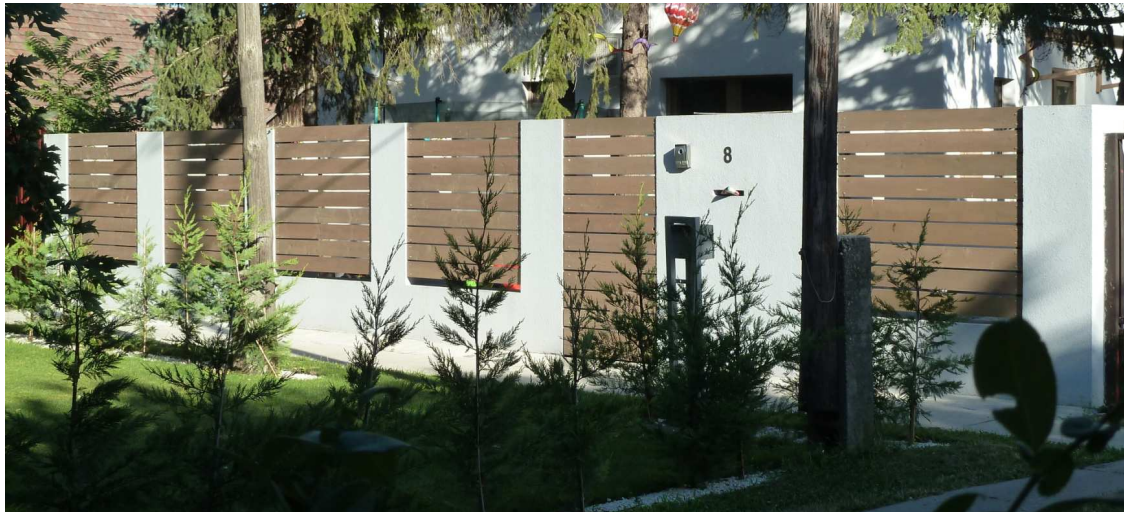

KÖZTERÜLETEK

KÖZPARKOK

A közterületek valaha Orosházán a praktikus, mindennapi élet színterei voltak. Az egykori főtéren a múlt század elején heti piacozás zajlott, itt cserélt gazdát az a sok mezőgazdasági portéka, ami a környéken termett. Ez már a múlté, ma ennek a helyén pihenőpark van. A klímaváltozás egyre inkább indokolja, hogy a nyári forróságban a járókelők a közterületeken a fák árnyékát és vízfelületek üdítő hatását élvezhessék. Fontosak tehát fasorok, parkok, és a parkokban a pihenőhelyek, esztétikus, időt álló padokkal; és szükségesek korszerűen kialakított útfelületek a kerékpárosok számára is. Elmondható, hogy mindez megvan Orosházán; szervesen hozzátartozik a településképhez.

Orosháza belterülete viszonylag gazdag zöldfelületekben. A központi téregyüttes mindegyik tere jelentős, értékes növényállománnyal rendelkezik, különös eltérő karakterjegyekkel és funkciókkal. Szabadság tér: mérnöki módon megtervezett reneszánsz díszkert és rendezvénytér, Széchényi tér: árnyas pihenőpark, Győry Vilmos tér: történeti értékű temlom- és sírkert, Táncsics tér: emlékmű helyszín és pihenőpark. Emellett jelentős és fontos a Rágyánszki arborétum, a Mikolai kert, az Eötvös tér, valamint a Hősök ligete növényállománya is. Egyedi fák, facsoportok, fasorok élnek évtizedek óta a város utcáin terein, a legjelentősebbek védelmet kaptak.

Itt és a következő oldalakon az Orosházára legjellemzőbb, egyben legszebb városi parkokból villantunk fel egy-egy részletet: Szabadság tér, Eötvös tér, Hősök ligete, Széchényi tér.

KÖZTERÜLETI

A köztéri teraszok tavasztól ősziig meghatározói egy város hangulatának. A vendéglátósok tudják ezt és próbálják hívogatóvá tenni üzleteik „külsőterületeit” is. A teraszok kiépítésénél az előtetők, árnyékolók fontos szerepet játszanak és nincs szomorúbb látvány, mint egy télen nem használt terasz, aminek nyári elemei ott ragadnak. Ezért olyan előtetőt érdemes az épület elé húzni, ami mint kiegészítő építészeti elem sem idegen a homlokzattól. De lehet mobil árnyékolót használni, lehetőleg olyat, amik nem „visítanak ki” a környezetükből. A teraszok akkor is vonzóak lehetnek, ha az ernyők, a sátor szerű nap-és esővédők illeszkednek a környezetükben megjelenő színekhez.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBL

8

A reklámok cégfeliratok, logók legtöbbször utólag kerülnek egy épület homlokzatára, s nem könnyű azokat harmonikusan illeszteni egy már kész épülethez. Arra kellene ügyelni, hogy a feliratos vagy képi információk ne dolgozzanak ellene a homlokzat struktúrájának. A cégfelirat például elhelyezhető a nyílászárók fölötti szemöldök vonalban, vagy a koronapárkány alatti horizontális felületen. Az a jó, ha a bolt, üzlet, szolgáltató a homlokzat valamely vízszintes sávjában talál helyet a feliratnak. A legkedvezőbb, ha a színhasználat visszafogott, és a homlokzati felületre csak a betűsor sziluettje kerül. A homlokzatsíkra merőlegesen elhelyezett cégtábla eleve kedvező méretű, így egyértelműen tolerálható.

A reklámok elhelyezése azért jelent komoly nehézséget, mert azoknak felhívó jellegük miatt el kell ütniük a környezettől, különben nem töltik be hivatásukat. A legvadabb reklám is elférhet valamelyik nyílászáróban. A portálok, ablakok keretein belül a portékát kínáló reklámok külön életet élhetnek, így nem robbantják szét a homlokzat szerkezetét és szellemes üzenetekre is képesek.

A most következő, alkalmazásra ajánlott példák Orosháza különböző városrészeiből valók.

IMPRESSZUM

OROSHÁZA VÁROS ÖNKORMÁNYZA TAK

honlap címe: www.oroshaza.hu

emailcíme: varoshaza@oroshaza.hu

postai címe: 5900 Orosháza, Szabadság tér 4–6

Telefon: +36-68/413-022

Polgármester: Dávid Zoltán

polgarmester email:

polgarmester@oroshaza.hu

Főépítész: Novák Péter

főépítész email címe:

novak.peter@oroshaza.hu

SZERKESZTETTE: Nagy Imre építészmérnök

SZÖVEG: Pacsika Emília iparművész, Nagy Imre

FOTÓ: Nagy Imre, Nagy Dorottya építész e.h.

(részben felhasználva a

Kulturális Örökségvédelmi Hatástanulmány

írásos- és képanyaga, társszerző Kovács Sándor)

GRAFIKAI TERVEZÉS: Nagy Dorottya

Orosháza, 2017